

Centrum vedecko-technických informácií SR, Bratislava

Mgr. Mária Janková

**Žiacka samospráva
v základných a stredných školách**

Bratislava 2021

ISBN 978-80-8240-015-4

OBSAH

Hlavné zistenia	5
Počet a štruktúra	12
Rok vzniku	14
Počet členov	15
Názory na činnosť	17
Názory na znenie zákona.....	17
Hodnotenie činnosti	19
Konkrétne návrhy a pripomienky	25
Dobrá príklad	28
Reprezentovanie školy navonok	32
Spolupráca so žiackymi samosprávami z iných škôl	34
Vzdelávanie členov žiackej samosprávy	35
Koordinátor žiackej školskej rady	39
Vplyv pandémie na činnosť žiackej samosprávy	42
Bariéry rozvoja.....	43
Záver a odporúčania pre prax	46
Literatúra.....	47

Úvod

Centrum vedecko-technických informácií SR, oddelenie prevencie a výskumov v oblasti mládeže na základe požiadavky Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR realizovalo prieskumnú úlohu *Žiacka samospráva v základných a stredných školách*. Zaradeniu tohto prieskumu v roku 2021 predchádzali prieskumy v rokoch 2017 a 2011, reprezentatívny výskum v roku 2007, kvalitatívny výskum v roku 2006 a dva reprezentatívne sociologické výskumy realizované v rokoch 2005 a 2004.

V roku 2004, podobne ako v roku 2007, bola výskumná úloha *Žiacke školské rady ako jedna z foriem participácie mládeže na živote spoločnosti* realizovaná v dvoch etapách. Cieľom prvej prieskumnej časti bolo zmapovať existenciu žiackych školských rád v zmysle nadobudnutia účinnosti zákona NR SR č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve, podľa ktorého v rámci § 26 uvedeného zákona je možné ustanoviť v strednej škole žiacku školskú radu (ďalej len ŽŠR), ktorá reprezentuje žiakov a zastupuje ich záujmy vo vzťahu k riaditeľovi a vedeniu školy. Vzhľadom na legislatívne zakotvenú možnosť demokraticky ovplyvňovať dianie v škole a participovať na tvorbe podmienok pre výchovu a vzdelávanie zo strany žiakov stredných škôl, bola druhá časť výskumnej úlohy venovaná reprezentatívne výskumu názorov stredoškolákov na občianstvo, demokraciu, participáciu a žiacke samosprávne orgány.

V roku 2005 bol podobne tematicky profilovaný sociologický výskum *Občianskej a politickej participácie stredoškolskej mládeže na Slovensku*. Jeho cieľom bolo hlbšie preniknúť do poznania názorov a postojov mladých ľudí na politickú socializáciu a orientáciu, politickú a občiansku participáciu, získavanie a rozvoj občianskej gramotnosti v škole a efektívnosť ŽŠR vo výchove mládeže k demokratickému občianstvu.

Zo záverov oboch výskumov vyplynula potreba metodickej pomoci, vytvorenia spoločnej platformy na vzájomnú výmenu skúseností, informácií, dobrých príkladov medzi žiackymi školskými radami, napr. aj zo zahraničia a možnosť stretávať sa a nadväzovať osobné kontakty s cieľom skvalitnenia a zefektívnenia činnosti konkrétnych žiackych samospráv. Pre naplnenie záverov týchto výskumov sa v roku 2006 zvolila kvalitatívna výskumná metóda, pomocou ktorej sa skúmala participácia mladých ľudí prostredníctvom ich vlastnej terminológie a jazyka, odkrývala sa rôznorodosť ich postojov, správania sa a skúseností na individuálnej úrovni.

V roku 2007, podobne ako v roku 2004, resp. 2005, sa zvolil reprezentatívny výskum, ktorý pozostával z dvoch etáp. V prvej prieskumnej časti sa kvôli porovnaniu vývoja počtu a štruktúry žiackych samospráv od roku 2004 mapovala existencia žiackych samosprávnych orgánov vo všetkých stredných školách – štátnych, cirkevných a súkromných. V druhej časti sa sledoval posun skúmanej problematiky z roku 2005 a zároveň sa rozšírila o zisťovanie názorov žiakov stredných škôl na funkciu a činnosť koordinátora žiackej samosprávy.

Prieskumy v rokoch 2011 a 2017 sa realizovali prostredníctvom oslovenia všetkých stredných škôl prostredníctvom emailu. V roku 2017 sa zber dát realizoval on-line dotazníkom. V oboch prieskumoch sa mapoval počet a štruktúra žiackych samosprávnych orgánov a názory na činnosť ŽŠR. Prieskum z roku 2021 kontinuálne nadväzuje na predchádzajúce zisťovania s cieľom načrtnúť vývojové trendy skúmanej problematiky. Poukazuje na to, ako sa zmenila situácia v zakladaní a činnosti žiackych školských rád v stredných školách a prvýkrát mapuje situáciu v tomto smere v základných školách. Pri vyhodnotení tohto prieskumu sa zameriavame na zodpovedanie týchto prieskumných otázok:

1. Koľko základných a stredných škôl má zriadený žiacky samosprávny orgán?
2. Aký je vývoj v ich zakladaní?
3. Existujú rozdiely v ich štruktúre vo vzťahu k typu školy (gymnázia, stredné odborné školy, konzervatóriá a základné školy), typu zriaďovateľa (verejné, cirkevné, súkromné), veľkosti obce/mesta, kde sídli škola, počtu žiakov a vo vzťahu k jednotlivým krajom Slovenska?
4. Aké sú názory na ustanovenie § 26 zákona o žiackej samospráve?
5. Ako hodnotia činnosť žiackej samosprávy riaditelia škôl?
6. Aké sú dobré príklady jej činnosti?
7. Reprezentuje žiacka samospráva školy aj navonok?
8. Spolupracuje aj so ŽŠR z iných škôl?
9. Absolvovali členovia ŽŠR vzdelávanie o činnosti žiackej samosprávy?
10. Ako ovplyvnila pandémia koronavírusu jej činnosť?
11. Aké sú bariéry rozvoja žiackej samosprávy?

Zber dát sa realizoval pomocou on-line dotazníkového zisťovania od 12. do 31. mája 2021 vo všetkých krajoch SR. Výberový súbor tvorili všetky základné (plnoorganizované školy s 1. až 9. ročníkom) a stredné školy (gymnázia, stredné odborné školy a konzervatóriá). Štatisticky bolo spracovaných 589 dotazníkov. Väčšina výsledkov je uvádzaná pomocou popisnej štatistiky. V texte, grafoch alebo v tabuľkách je uvedený percentuálny podiel prípadov v konkrétnych kategóriách, ktoré sa zvyčajne členia ďalej podľa stupňa vzdelania (ZŠ/SS), typu strednej školy (GYM/SOŠ+KON), podľa typu zriaďovateľa, počtu žiakov, počtu obyvateľov a kraja. Interpretované boli zistenia, pri ktorých sa potvrdil štatisticky významný vzťah na hladine významnosti $p < 0,5$.

Hlavné zistenia

- ***Väčšina základných a stredných škôl má zriadený žiacky samosprávny orgán, v stredných školách vo výrazne väčšej miere. Od roku 2004 sa zvyšuje počet stredných škôl so žiackou samosprávou.***

Okrem stupňa vzdelania diferencuje počet škôl so zriadeným žiackym samosprávnym orgánom aj počet žiakov v škole (veľkosť školy) a počet obyvateľov v sídle školy. Menšie školy, s počtom žiakov do 250, majú menej často ustanovené žiacke samosprávne orgány než väčšie školy. Podľa počtu obyvateľov sú to vidiecke školy, ktoré majú nižší podiel škôl so žiackou samosprávou ako vo väčších, aj menších mestách.

Porovnaním výsledkov s predchádzajúcimi zisteniami v rokoch 2004, 2007, 2011 a 2017 možno konštatovať, že dochádza k neustálemu nárastu podielu stredných škôl so zriadenou žiackou samosprávou. V roku 2004 malo ustanovenú žiacku školskú radu 58,8 % škôl (288), v roku 2007 to bolo 76,5 % (404) v roku 2011 87,1 % (431), v roku 2017 potvrdilo žiacku samosprávu 84,8 % (447) a v súčasnosti až 94,1 % (174) stredných škôl.

Žiacke školské rady stredných aj základných škôl boli zriadené v rôznom čase a aj sa rôzne nazývali, najstaršia vznikla v roku 1990. Na základe kumulácie výsledkov v zmysle schválenia zákona č. 596/2003 Z. z. (do roku 2003 a po roku 2004) sa zistilo, že väčšina samospráv bola zriadená po roku 2004, do roku 2003 to bola viac ako desatina. Najčastejšie vznikali v rokoch 2010, 2017 a 2018. Počas pandémie koronavírusu v roku 2020, kedy činnosť väčšiny samospráv bola dočasne pozastavená, vzniklo 6/1,5 % žiackych samospráv.

Žiacka školská rada by mala mať podľa zákona 5 až 11 členov. Prieskum ukázal, že vo väčšine škôl so zriadenou školskou samosprávou má žiacka školská rada takýto počet členov.

- ***Významná časť zástupcov škôl (40,3 %) požaduje zmenu § 26 zákona č. 596/2003 o žiackej samospráve.***

§ 26 zákona č. 596/2003 charakterizuje a špecifikuje funkcie a právomoci žiackej školskej rady. Polovica riaditeľov potvrdila súhlas s uvedeným ustanovením zákona a nemala žiadne návrhy na jeho zmenu. Avšak viac ako tretina opýtaných síce vyjadrila súhlas, ale deklarovali aj určité zmeny, ktoré je potrebné urobiť. A menšia časť (5 %) riaditeľov vyjadrila svoj nesúhlas.

V porovnaní s rokom 2017 boli respondenti k zneniu ustanovenia § 26 o žiackej samospráve výrazne kritickejší, častejšie uvádzali, že je potrebné niektoré veci doplniť alebo aj zmeniť, najmä uvádzali: doplniť funkciu koordinátora žiackej školskej rady, spresniť práva a kompetencie ŽSR smerom k vedeniu školy, do zákona zakomponovať spôsob financovania činnosti ŽSR, zmeniť striktné ustanovenie o počte členov ŽSR, zmeniť názov samosprávneho orgánu školy, napr. na školský parlament, študentskú školskú radu a pod., zaviesť povinnosť vedenia školy vyjadriť sa k návrhom ŽSR a zmeniť spôsob voľby členov ŽSR (pri celoškolskej voľbe častokrát neznalosť kandidátov).

- ***Činnosť žiackej samosprávy bola hodnotená ako dobrá, prípadne priemerná. Päťina samospráv dosahuje výbornú úroveň činnosti založenej na vlastnej aktivite, samostatnosti a iniciatíve a 7,0 % nedostatočnú úroveň činnosti.***

V porovnaní s rokom 2017 pokleslo presvedčenie o výbornej činnosti žiackej školskej rady a naopak, priemerné hodnotenie jej činnosti sa zvýšilo. Výrazný posun hodnotenia smerom k priemernej známke zmiernuje pokles podielu tých riaditeľov stredných škôl, ktorí uvádzali nedostatočnú alebo iba formálnu činnosť žiackej samosprávy. Až ďalšie prieskumné šetrenie ukáže, či zhoršené hodnotenie malo významnú súvislosť s obdobím pandémie alebo sa reálne zhoršila činnosť ŽŠR v stredných školách.

Záujem žiakov o prácu v žiackej samospráve bol hodnotený ako priemerný. Približne 15 % opýtaných potvrdilo veľký a pätina malý záujem. V porovnaní s rokom 2017 došlo k posunu k priemernému záujmu žiakov stredných škôl o činnosť v žiackej samospráve. Znížil sa počet tých zástupcov stredných škôl, ktorí uvádzali veľký záujem a naopak, výrazne sa zvýšilo priemerné hodnotenie. Negatívny výsledok zmiernuje nižší podiel opýtaných, ktorí uvádzali nízky záujem a približne rovnaké percento tých, ktorí deklarovali žiadny záujem.

Hodnotenie spolupráce a partnerstva žiackej samosprávy a vedenia školy pri riešení otázok ovplyvňujúcich každodenný chod školy vyznieva skôr negatívne. Pretože iba menej ako polovica riaditeľov škôl so zriadenou žiackou samosprávou je presvedčená, že žiacka samospráva je pre vedenie jednoznačne partnerom pri riešení problémov školy a viac ako polovica síce partnerstvo potvrdila, avšak uviedla, že je len príležitostné. Pre malú časť žiacky samosprávny orgán nepredstavuje partnera pri riešení problémov školy. V stredných školách sú žiacke samosprávy o niečo častejšie vnímané jednoznačne ako partneri, v základných školách viac prevažuje príležitostné partnerstvo.

V porovnaní s rokom 2017 sa situácia v stredných školách zhoršila. Pokleslo percento respondentov vyjadrujúcich sa o jednoznačne úzkej spolupráci vedenia školy a žiackej samosprávy pri riešení problémov školy a naopak, zvýšilo sa percento príležitostnej spolupráce. Negatívom je, že súčasne došlo k miernemu nárastu negatívneho hodnotenia.

Naopak, názory na význam žiackeho samosprávneho orgánu pre školu vyznievajú pozitívne. Až tri štvrtiny oslovených riaditeľov škôl so žiackou samosprávou vníma pre školu jednoznačný prínos samosprávy. Približne pätina však označila činnosť žiackej samosprávy za formálnu a 3,7 % volilo možnosť iné. V tejto možnosti odpovede respondenti poukazovali na kombináciu prínosu pre školu a formálnosti, kedy na jednej strane predstavuje žiacka samospráva pre vedenie školy skôr prínos, pri ostatných činnostiach je často formálna, nečinná.

Podľa typu zriaďovateľa to boli verejné a cirkevné školy, v ktorých zástupcovia v najvyššom počte deklarovali prínos žiackej samosprávy pre školu, v súkromných bol tento postoj deklarovaný iba v polovici škôl.

- ***Žiacke samosprávy sa vo svojich pripomienkach a návrhoch najčastejšie zaoberali organizovaním akcií/podujatí/súťaží, navrhovaním projektov/mimoškolských aktivít/záujmových krúžkov a zapájaním sa do charitatívnych/dobrovoľníckych aktivít.***

Väčšina žiackych samospráv počas tohto alebo minulého školského roku predložila vedeniu školy konkrétne návrhy a pripomienky. Len 15,2 % škôl od členov žiackej školskej rady nedostalo žiadne návrhy. V odpovediach riaditeľov bolo konkretizovaných až 1 549 návrhov a pripomienok. Zamerané boli na tieto oblasti: realizáciu rôznych akcií, podujatí a súťaží, návrhy na projekty, mimoškolskú činnosť a záujmové krúžky, zapojenie sa do charitatívnych a dobrovoľníckych aktivít, zlepšenie stravovania, návrhy na zlepšenie technického stavu a vnútorného vybavenia školy, návrhy na úpravy okolia školy, pripomienky k vnútornému školskému poriadku, pripomienky k organizácii, návrhy na riešenie nevhodného správania žiakov a hodnotenie pedagógov, názory na klasifikáciu žiakov.

Komparácia dát potvrdila, že od roku 2011 sa mierne zvýšil počet stredných škôl, v ktorých členovia žiackej školskej rady boli aktívni a odovzdali vedeniu školy svoje návrhy a naopak, znížil sa počet škôl, kde členovia žiackej samosprávy nemali žiadne pripomienky, ktoré by pomohli skvalitniť vyučovací proces, mimoškolskú činnosť alebo prostredie školy. Za sledované obdobie tak mierne klesol počet škôl, v ktorých bola žiacka školská rada pasívna.

V súvislosti s konkrétnymi návrhmi a pripomienkami predloženými členmi žiackej samosprávy bolo zaujímavé zistiť, do akej miery boli akceptované vedením školy. Vo viac než polovici základných a stredných škôl bolo potvrdené, že prijaté boli len niektoré z nich a približne tretina deklarovala akceptáciu všetkých predložených návrhov a pripomienok. Len štyria riaditelia škôl priznali, že návrhy predložené členmi žiackej školskej rady, neboli prijaté. A takmer každá desiatu škola nedostala od žiackej samosprávy žiadne návrhy a pripomienky. Od roku 2011 klesol počet stredných škôl, kde vedenie školy akceptovalo všetky návrhy členov žiackej školskej rady, avšak v porovnaní s rokom 2017 sa naopak, situácia mierne zlepšila. Narástol počet škôl, kde vedenie školy akceptovalo všetky návrhy a pripomienky a mierne poklesol počet škôl, kde bola žiacka školská rada pasívna a vedeniu školy nepredložila žiadne návrhy. Na rovnakej úrovni zostalo percento škôl, kde boli vedením prijaté aspoň niektoré pripomienky žiackej samosprávy.

- ***Tretina škôl sa pochválila dobrým príkladom fungovania žiackej samosprávy, najčastejšie z realizácie rôznych akcií/podujatí/súťaží, úprav vnútorného interiéru školy, dobrovoľníckych aktivít/charitatívnych zbierok a pripomienkami k organizácii vyučovacieho procesu.***

Od respondentov sme získali 187 odpovedí s dobrými príkladmi. Boli o realizácii rôznych akcií, podujatí a súťaží; úprav školského interiéru; rôznych dobrovoľníckych aktivít/charitatívnych zbierok; pripomienok k organizácii vyučovacieho procesu; skvalitnení možností stravovania, spolupráce pri organizovaní preventívnych aktivít; odhaľovaní šikanovania/kyberšikanovania, dílerstve drog; realizácii úspešných projektov, ktoré navrhli členovia žiackych školských rád, alebo na ktorých sa spolupodieľali a participácii žiakov na živote školy.

Komparácia zistení ukázala, že od roku 2011 klesá počet riaditeľov stredných škôl, ktorí uvádzali dobré príklady. Podrobnejšou analýzou sa zistilo, že v roku 2011 mali prioritu dobré príklady zamerané na realizáciu úspešných projektov, na ktorých

sa podieľala žiacka samospráva, zatiaľ čo v rokoch 2017 a 2021 riaditelia stredných škôl uvádzali najmä realizáciu akcií, podujatí a súťaží. V porovnaní s rokom 2017 sa výrazne zvýšil počet dobrých príkladov venovaných akciám, podujatiam a súťažiam, skvalitňovaniu stravovania, charite/zbierkam, dobrovoľníckym aktivitám, organizácii vyučovacieho procesu a úprave školského interiéru.

- ***Činnosť žiackych samospráv je sústredená najmä v školách, v ktorých fungujú, iba štvrtina reprezentuje školy aj smerom navonok. Najčastejšie na úrovni obce alebo mesta, potom vo vzťahu k samospráve vyššieho územného celku a každá desiatá aj vo vzťahu k iným subjektom.***

Pre členov žiackej školskej rady je dôležité, aby mali k dispozícii dôležité informácie o mladých ľuďoch nielen v rámci školy, ale aj v celom regióne. Dosiahnutie dobrých výsledkov je dostatočným predpokladom pre úspešné reprezentovanie záujmov školy a mladej generácie nielen vo vnútri školy, ale i navonok, vo vzťahu k iným subjektom. Z odpovedí štvrtiny respondentov vyplynulo, že ich žiacky samosprávny orgán zastupoval aj navonok, vo vzťahu k samospráve mesta/obce, kraja alebo k iným subjektom. Väčšina riaditeľov škôl však priznala, že členovia ich žiackej školskej rady tieto možnosti nedostali a fungovali iba vo vzťahu k vedeniu školy.

Vo vzťahu k sledovaným znakom sú to stredné školy, kde žiacka samospráva častejšie zastupuje školu smerom navonok. Podľa veľkosti školy bola najlepšia situácia v školách s počtom žiakov 551 až 650, kde až 40,7 % riaditeľov potvrdilo, že členovia žiackeho samosprávneho orgánu reprezentovali školu i vo vzťahu k vonkajším subjektom. Najmenšiu možnosť mali v tomto smere žiaci v menších školách s počtom žiakov do 250. Podľa počtu obyvateľov, bolo najviac kladných odpovedí v stredne veľkých mestách, naopak, najmenej vo vidieckych školách. Komparáciou údajov z predošlých prieskumov sa zistilo, že od roku 2011 poklesol počet žiackych samospráv, ktoré reprezentovali školu navonok, napr. vo vzťahu k samospráve mesta/obce, kraja alebo aj k iným subjektom.

- ***Vzájomná spolupráca žiackych samospráv funguje u menej ako pätiny škôl, najmä medzi strednými školami.***

Spolupráca členov žiackych školských rád s rovesníkmi zo žiackej samosprávy v iných školách bola hodnotená pozitívne, pretože mladí ľudia získavajú nielen možnosť nájsť si nové inšpirácie pre svoju činnosť a vymeniť si skúsenosti, ale môžu aj spolupracovať na organizovaní spoločných podujatí v rámci svojho bydliska. Z odpovedí vyplynulo, že len menej ako pätina riaditeľov základných a stredných škôl mala informácie, že členovia ich žiackych samosprávnych orgánov sú v kontakte s rovesníkmi v iných školách. Na otázku záporne odpovedala väčšina riaditeľov a takmer každý desiaty respondent sa nevedel k tejto téme vyjadriť.

Žiaci najčastejšie spolupracovali a vymieňali si skúsenosti so samosprávami z iných škôl v mestských študentských mládežníckych parlamentoch na spoločných zasadnutiach, prípadne boli v kontakte aj s členmi žiackych školských rád v rámci celého kraja, vymieňali si skúsenosti s členmi Rady mládeže v príslušnom kraji, kontaktovali sa s pracovníkmi neziskových organizácií, mestských úradov, centier voľného času a pod. Cieľom týchto stretnutí bolo organizovanie spoločných športových, kultúrnych a charitatívnych aktivít.

Členovia žiackej samosprávy vo vyššej miere spolupracovali s inými samosprávami v stredných než v základných školách. Najviac kontaktov mali členovia žiackych školských rád z najväčších škôl, naopak, najmenej z menších škôl. Vo vzťahu k počtu obyvateľov spolupráca členov žiackej školskej rady so samosprávnymi orgánmi pôsobiacimi v iných školách bola deklarovaná až v stredne veľkých a väčších obciach. V menších, aj väčších mestách bol výrazne vyšší rozvoj tejto spolupráce. V súčasnosti výrazne nižší počet členov žiackych školských rád spolupracuje so svojimi kolegami pôsobiacim v iných stredných školách než v roku 2017, ale aj 2011.

- ***V menej ako polovici škôl mali členovia žiackych samospráv možnosť zúčastniť sa vzdelávacích aktivít určených na zvýšenie efektivity práce žiackeho samosprávneho orgánu. Nepriaznivá situácia v toto smere je viac v základných školách.***

Zvýšenie kvality práce žiackej školskej rady si vyžaduje, aby sa žiaci v tejto oblasti sústavne vzdelávali. Iba 43,2 % riaditeľov základných a stredných škôl uviedlo, že členovia ich žiackej školskej rady sa vzdelávali, prípadne sa zúčastnili na iných aktivitách určených na zvýšenie efektivity práce žiackeho samosprávneho orgánu. Viac ako polovica respondentov na túto otázku odpovedala záporne, pričom niektorí riaditelia vyjadrili názor, že členov ich žiackeho samosprávneho orgánu s takouto ponukou nikto neoslovil a na vzdelávaciu aktivitu nepozval. Na základe týchto informácií predpokladáme, že členovia žiackych školských rád by prejavili o vzdelávanie záujem, avšak chýbali im potrebné informácie o jednotlivých vzdelávacích aktivitách.

V stredných školách bola zaznamenaná výrazne lepšia situácia než v základných školách. V jednotlivých stredných škôl sa častejšie vzdelávacích aktivít zúčastnili členovia žiackych samospráv v stredných odborných školách a konzervatóriách než v gymnáziách. Členovia žiackej samosprávy vo vyššej miere absolvovali vzdelávacie aktivity zo súkromných než z verejných a cirkevných škôl. Podľa veľkosti školy s počtom žiakov od 351 do 450, nad 650 žiakov a od 551 do 650. Zistené údaje podľa kraja potvrdili, že najlepšia situácia bola zaregistrovaná v Bratislavskom kraji, pričom najviac rezerv vo vzdelávaní členov žiackej samosprávy bolo v Trnavskom kraji. Od roku 2011 sa zvýšil počet žiackych samospráv stredných škôl, ktorých členovia absolvovali vzdelávacie podujatia.

Vo vzťahu k jednotlivým druhom vzdelávacích aktivít najčastejšie členovia žiackych samospráv absolvovali workshop a školenie. V nižšej miere sa zúčastnili aj stretnutí členov mestských a regionálnych parlamentov, projektov, konferencií a iných aktivít.

- ***Koordinátor žiackej školskej rady zohráva nezastupiteľnú úlohu v jej činnosti a rozvoji.***

Zákon č. 596/2003 v ustanovení § 26 legislatívne upravuje existenciu a fungovanie ŽŠR, avšak funkcia koordinátora nie je v tomto zákone upravená. Napriek tomuto faktu, ako vyplynulo aj z našich zistení, väčšina žiackych školských samospráv spolupracuje s koordinátorom. Iba minimálna časť riaditeľov sa vyjadrila negatívne.

Vo väčšine prípadov funkciu koordinátora zastáva jeden z pedagógov školy, výchovný poradca a pod.

Signifikantné rozdiely sa zistili iba podľa typu zriaďovateľa. Funkciu koordinátora žiackej samosprávy majú ustanovenú najčastejšie cirkevné, o niečo menej verejné a najmenej súkromné školy.

Koordinátor žiackej školskej rady zohráva dôležitú úlohu najmä pri organizácii a realizácii aktivít žiackej samosprávy, pri komunikácii a spolupráci s vedením školy a pedagógmi a pri voľbe jednotlivých členov do žiackej rady. Väčšina opýtaných vníma ich významnú úlohu aj pri ustanovení žiackej samosprávy a s prípravou zakladajúcich dokumentov. Výrazne menej bola uvádzaná pomoc pri komunikácii a spolupráci žiackej samosprávy, napr. vo vzťahu k samospráve kraja, mesta, obce a iným subjektom.

- ***Vo väčšine škôl pandémie koronavírusu negatívne ovplyvnila činnosť žiackej samosprávy, iba malá časť samospráv fungovala ako predtým.***

Od marca 2020 školy čelili zmeneným podmienkam vplyvom pandémie koronavírusu. Približne 70 % riaditeľov škôl sa vyjadrilo, že činnosť žiackej samosprávy bola pandemiou ovplyvnená do veľkej miery. Pätina pripustila čiastočný vplyv a iba malá časť uviedla, že pandémie nemala žiadny vplyv na činnosť žiackej školskej rady.

V dôsledku pandémie bola činnosť žiackych samospráv vo väčšine prípadov pozastavená, kedy sa nekonali zasadnutia, ani sa nerealizovali žiadne aktivity, alebo bola jej činnosť výrazne utlmená, uskutočnilo sa menej stretnutí ako aj aktivít. Absencia činnosti vyplývala z nemožnosti osobných stretnutí, pandemických obmedzení pri realizácii aktivít, problémov technického charakteru, kedy sa nemohli on-line pripojiť všetci zástupcovia tried, alebo aj nezáujmu o činnosť v žiackej samospráve. Rovnako zaznievalo, že dištančná forma stretnutí nebola plnohodnotnou náhradou osobných stretnutí. Po obnovení prezenčného spôsobu vyučovania sa činnosť žiackej samosprávy v mnohých školách postupne obnovila. Z výsledkov ďalej vyplynulo, že žiacka samospráva počas pandémie častejšie nefungovala v základných školách a podľa typu strednej školy v gymnáziách.

- ***Významná časť škôl sa stretáva s viacerými prekážkami, ktoré bránia rozvoju žiackej samosprávy v škole. Medzi najčastejšie uvádzané patria nedostatok vzdelávacích a iných aktivít pre žiakov pre zvýšenie efektivity práce ŽŠR, nedostatok financií pre jej fungovanie, nedostatky v komunikácii a spolupráci medzi členmi ŽŠR a nedostatočná tvorivosť a iniciatíva.***

Naopak, problematická nie je neochota učiteľov, spolupráca s vedením školy alebo neochota podporiť činnosť ŽŠR.

V stredných školách je častejšie ako bariéra rozvoja žiackej samosprávy vnímaný nezáujem žiakov o činnosť v žiackej samospráve, pasivita členov a nedostatočná spolupráca a komunikácia medzi členmi. Naopak, v základných školách viac rezonoval nedostatok vzdelávacích aktivít a nedostatok času učiteľov. Podľa typu strednej školy to bol v gymnáziách nedostatok času učiteľov a vzdelávacích možností. Významnosť rozdielov sa potvrdila aj podľa typu zriaďovateľa, a to pri

nedostatku času učiteľov, ktorý viac deklarovali v cirkevných ako vo verejných a súkromných školách a pri problémoch v spolupráci a komunikácii s vedením školy, opätovne výrazne viac zastúpené v cirkevných školách. Na nedostatočnú kreativitu a iniciatívu zo strany členov ŽŠR menej upozorňovali riaditelia z väčších ako menších škôl. Pasivita členov žiackej samosprávy ako bariéry rozvoja bola výrazne zastúpená v Banskobystrickom, Trenčianskom a Prešovskom kraji, naopak, najmenej v Nitrianskom, Bratislavskom a Trnavskom kraji.

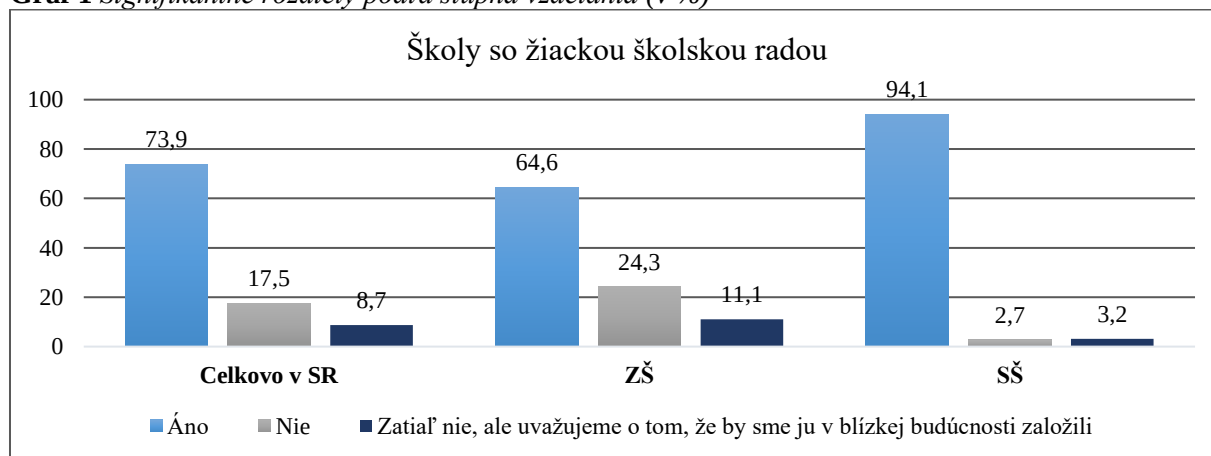
Medzi ďalšie prekážky rozvoja žiackej samosprávy respondenti uvádzali: pandémiu koronavírusu/pandemické opatrenia, nedostatok času žiakov, zaťaženie žiakov povinnosťami, nedostatok samostatnosti u žiakov, krátkosť funkčného obdobia členov ŽŠR pri trojročných odboroch v SŠ, nedostatok žiakov s potenciálom participovať v žiackej samospráve, nedostatočné podmienky pre koordinátora ŽŠR, formálnosť fungovania žiackej samosprávy v základných školách, nedostatočne stanovené kompetencie ŽŠR, nedostatok vzdelávacích možností pre členov ŽŠR v základných školách, veľký vekový rozdiel medzi žiakmi v osemročných gymnáziách a zameranie požiadaviek a návrhov žiakov.

Počet a štruktúra

Pri mapovaní existencie žiackych samosprávnych orgánov v základných a stredných školách boli do výskumného súboru zaradené všetky plnoorganizované základné školy (1. až 9. ročník) a všetky typy stredných škôl (SOŠ, GYM, konzervatóriá), štátne, cirkevné, aj súkromné školy. Z oslovených plnoorganizovaných základných škôl v SR (šk. r. 2020/2021: 1 471 škôl) sa do prieskumu zapojilo 404 škôl (27,5 %) a zo 687 stredných 185 škôl (26,9 %).

Z počtu 589 zapojených základných a stredných škôl do prieskumu má ustanovený žiacky samosprávny orgán 435 (73,9 %), 51 (8,7 %) uviedlo, že uvažujú o jeho zriadení a 103 (17,5 %) škôl jednoznačne deklarovalo absenciu žiackej samosprávy. Podľa rozdielov stupňa vzdelania, tak v stredných školách je štatisticky významne vyšší podiel škôl so žiackou samosprávou (174/94,1 %) než v základných školách (261/64,6 %). Rozloženie jednotlivých odpovedí uvádza *graf 1*.

Graf 1 Signifikantné rozdiely podľa stupňa vzdelania (v %)

N=589

Okrem **stupňa vzdelania** sa potvrdili signifikantné rozdiely aj podľa **počtu žiakov** v škole a **veľkosti sídla školy** (tabuľka 1).

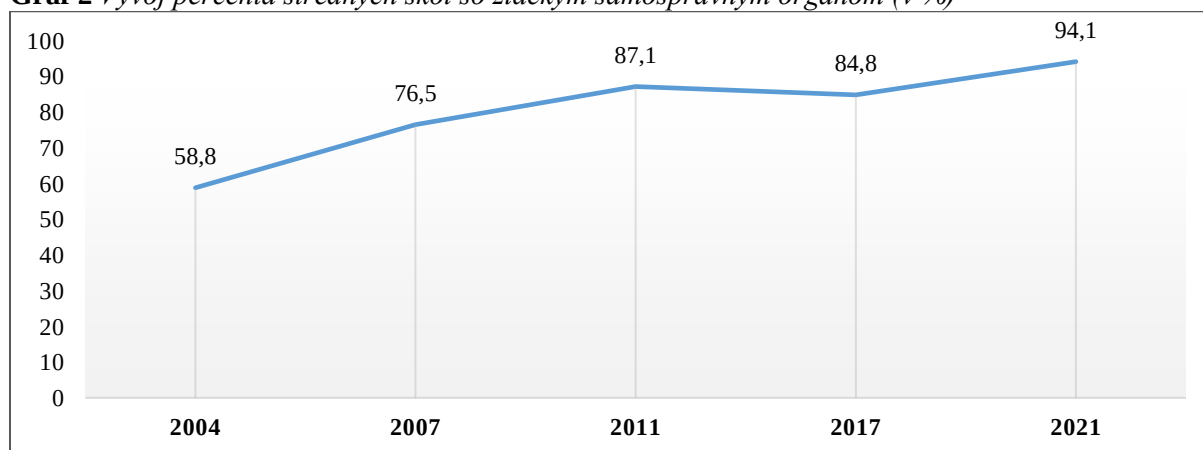
Z výsledkov vyplýva, že v menších školách (do 250 žiakov) je menej škôl so žiackou samosprávou ako vo väčších. Súvislosť sa zistila aj s počtom obyvateľov, kedy vidiecke školy majú menší podiel škôl so žiackym samosprávnym orgánom ako tie v menších a väčších mestách.

Tabuľka 1 Signifikantné rozdiely podľa počtu žiakov a počtu obyvateľov (v %)

		Školy so žiackou samosprávou		
		áno	nie	zatiaľ nie, ale uvažujeme o jej zriadení v blízkej budúcnosti
Počet žiakov	do 150	66,0	24,3	9,7
	151 – 250	67,1	19,5	13,4
	251 – 350	80,5	11,5	8,0
	351 – 450	73,5	19,4	7,1
	451 – 550	90,7	7,0	2,3
	551 – 650	81,8	9,1	9,1
	nad 650	85,3	14,7	0
Počet obyvateľov	do 999	66,7	21,2	12,1
	1 000 – 4 999	64,8	24,3	11,0
	5 000 – 19 999	73,4	16,5	10,1
	20 000 – 99 999	83,7	11,8	4,5
	100 000 a viac	81,4	10,2	8,5

Ak výsledky **porovnáme s predchádzajúcimi zisteniami (roky 2004, 2007, 2011 a 2017)** môžeme konštatovať, že **dochádza k neustálemu nárastu podielu stredných škôl¹ so zriadenou žiackou samosprávou**. V roku 2004 malo ustanovenú žiacku školskú radu 58,8 % škôl (288) a v roku 2007 to bolo 76,5 % (404) v roku 2011 už 87,1 % (431), v roku 2017 potvrdilo existenciu žiackej samosprávy 84,8 % (447) a v súčasnosti až 94,1 % (174) stredných škôl.

Graf 2 Vývoj percenta stredných škôl so žiackym samosprávnym orgánom (v %)

N (2004)=490; N (2007)=528; N (2011)=495; N (2017)=527 a N (2021)=185

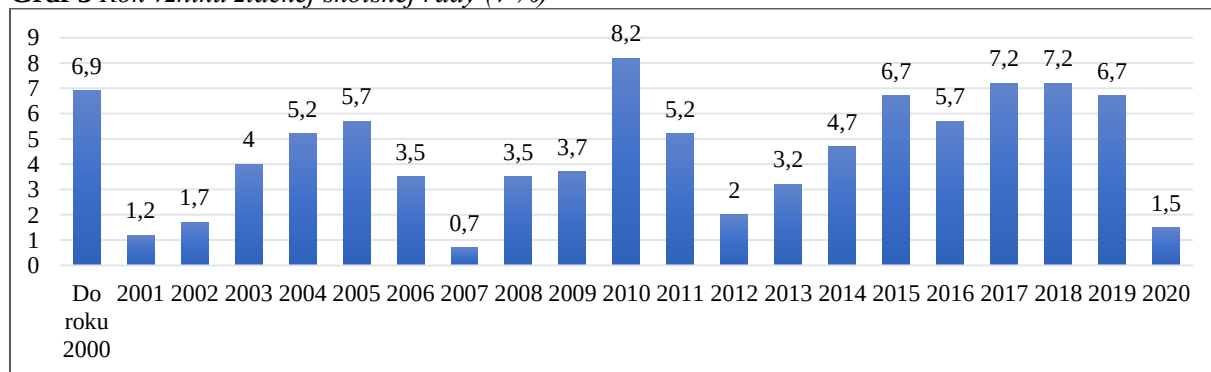
¹ Údaje z predchádzajúcich rokov sa sledovali iba v stredných školách, prvýkrát v základných školách až v aktuálnom prieskume z roku 2021.

Rok vzniku

Žiacke školské rady stredných, ale aj základných škôl boli zriadené v rôznom časovom období a v minulosti sa aj rôzne nazývali, napríklad študentská rada či študentský parlament. Najstaršia, ktorú evidujeme na základe výsledkov prieskumu, vznikla v roku 1990. Do roku 2003 vzniklo 57 (14,2 %) a 325 (81,0 %) po roku 2004. Najčastejšie vznikali ŽŠR v rokoch 2010 (8,2 %), 2017 a 2018 (oba roky: 7,2 %). Počas pandémie koronavírusu v roku 2020 vzniklo 6 (1,5 %) žiackych samospráv. Necelých 5 % (4,7 %/19) oslovených riaditeľov na otázku nevedelo odpovedať. Výsledky sú znázornené v *grafoch 3 a 4*. Signifikantné rozdiely sa zistili podľa **stupňa vzdelania**, **typu strednej školy** a **počtu obyvateľov**.

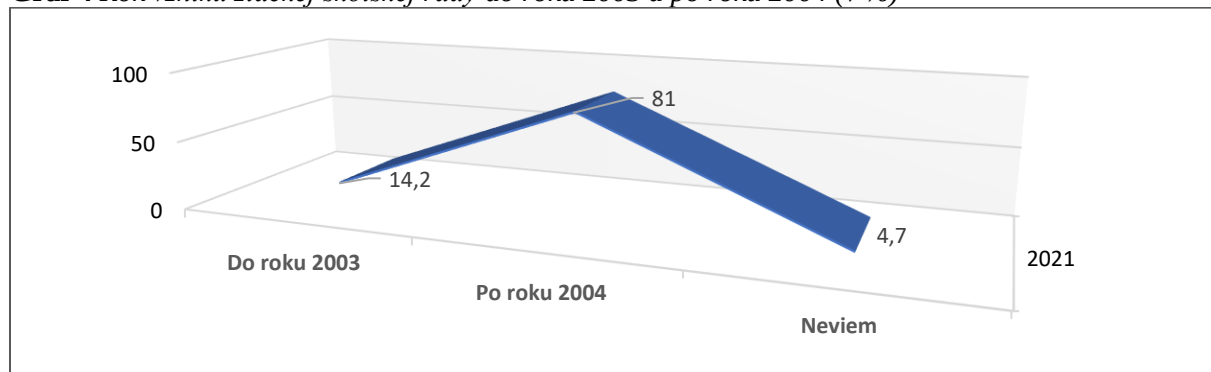
Porovnaním výsledkov podľa stupňa vzdelania sa zistilo, že najviac školských rád v základných a stredných školách vzniklo po roku 2004. V základných 90,1 % a v stredných školách 67,3 %. V stredných školách výrazne častejšie aj pred rokom 2004 (24,5 %; ZŠ: 7,4 %). Je prekvapujúce, že viac ako 8 % oslovených zástupcov stredných škôl nevedelo označiť rok založenia žiackej samosprávy v škole. V základných školách bola nevedomosť v tomto smere nižšia, na úrovni 2,5 %. Rozdiely sa zistili aj vo vzťahu k **typu strednej školy**. Výrazne viac žiackych samosprávnych orgánov vznikalo pred rokom 2004 v gymnáziách (41,2 %; SOŠ+KON: 20,0 %), v stredných odborných školách a konzervatóriách najmä po roku 2004 (72,0 %; GYM: 50,0 %). K otázke sa nevedel vyjadriť podobný počet v oboch typoch škôl (GYM: 8,8 %; SOŠ+KON: 8,0 %).

Graf 3 Rok vzniku žiackej školskej rady (v %)

N=435

Graf 4 Rok vzniku žiackej školskej rady do roku 2003 a po roku 2004 (v %)

N=435

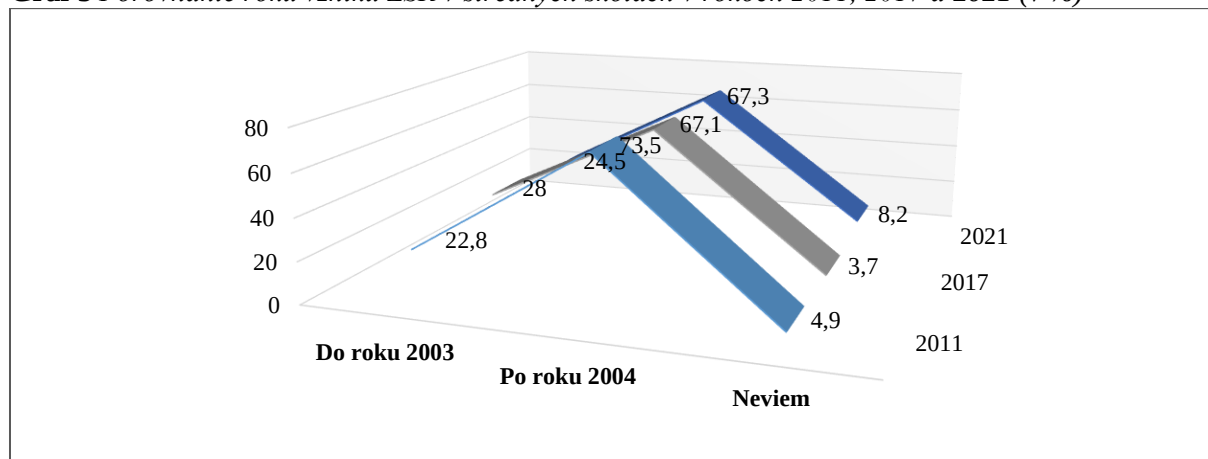
Aj **veľkosť sídla školy** ovplyvňovala počet vznikajúcich žiackych samospráv. Vo väčších, ale aj menších mestách vznikali žiacke samosprávne orgány častejšie aj pred rokom 2004 ako vo vidieckych školách, kde sa rozvoj žiackych samosprávnych orgánov rozbehol výrazne častejšie až po roku 2004 (*tabuľka 2*).

Tabuľka 2 Signifikantné rozdiely podľa počtu obyvateľov (v %)

Rok vzniku ŽŠR	Počet obyvateľov				
	do 999	1 000-4 999	5 000-19 999	20 000-99 999	100 000 a viac
do roku 2003	4,8	6,6	16,7	19,9	17,8
po roku 2004	90,5	91,0	83,3	71,6	75,6
neviem	4,8	2,5	0	8,5	6,7

Na základe porovnania údajov zo zisťovaní je logické, že v súčasnosti počet vznikajúcich žiackych samospráv v stredných školách skôr stagnuje. Počet žiackych samospráv zriadených po roku 2004 (rok 2011: 67,1%; rok 2017: 73,5% a rok 2021: 67,3 %) sa výrazne nezmenil. Zároveň viac oslovených volilo odpoveď neviem (rok 2011: 4,9 %; rok 2017: 3,7 % a rok 2021: 8,2 %).

Graf 5 Porovnanie roku vzniku ŽŠR v stredných školách v rokoch 2011, 2017 a 2021 (v %)

Počet členov

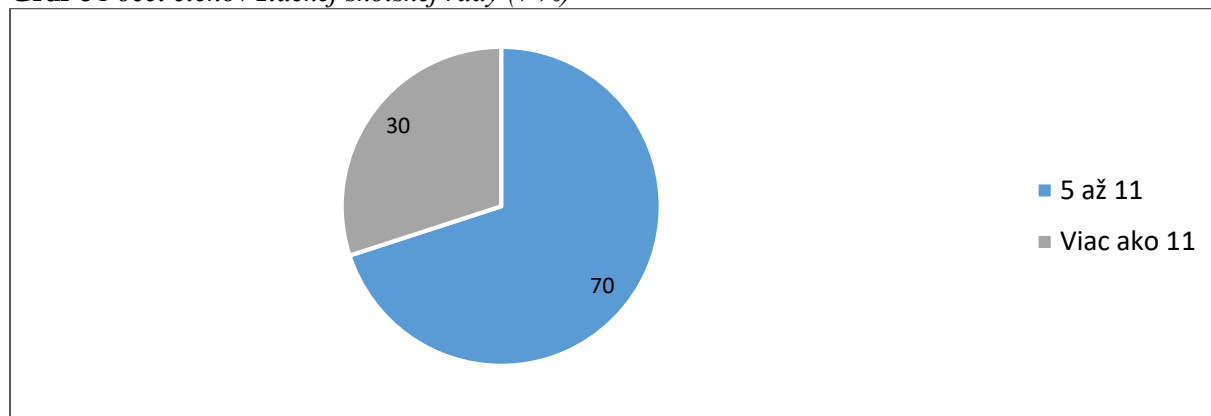
Žiacka školská rada by mala mať podľa § 26 zákona o štátnej správe v školstve a školskej samospráve 5 až 11 členov (zákon č. 596/2003 Z. z.). **Väčšina riaditeľov základných a stredných škôl so zriadenou školskou samosprávou (70,0 %) uviedla,** že ich žiacka školská rada má práve 5 až 11 členov, takmer tretina (30,0 %) riaditeľov deklarovala vyšší počet členov (viac ako 11 členov, *graf 6*).

Druhostupňová analýza potvrdila signifikantné rozdiely podľa **stupňa vzdelania, počtu žiakov a počtu obyvateľov**.

Rozdiely podľa stupňa vzdelania dokumentujú, že sú to stredné školy, ktoré vo vyššom percente dodržiavajú ustanovenie zákona. Až 75,7 % zástupcov stredných škôl uvádzalo počet členov žiackej školskej rady v intervale od 5 do 11 členov. V základných školách bol podiel týchto škôl nižší (66,3 %). Pritom však až tretina zástupcov základných škôl (33,7 %) deklarovala vyšší počet členov, 12 a viac.

V prípade stredných škôl to bolo necelých 25 % (24,3 %). Uvedené zistenia potvrdzujú aj iné výsledky prieskumu. Boli to práve predstavitelia základných škôl, ktorí častejšie uvádzali, že by sa v ustanovení § 26 o Žiackej školskej rade zákona malo zmeniť striktné ustanovenie o počte členov, ktoré by viac reflektovalo potreby tej ktorej školy.

Graf 6 Počet členov žiackej školskej rady (v %)

N=435

Rozdiely podľa počtu žiakov v škole ukazujú, že dodržiavanie zákona v otázke počtu členov žiackej samosprávy najčastejšie potvrdili riaditelia menších škôl, ktoré majú aj nižší počet tried ako väčšie školy (tabuľka 3). Vo väčších školách (551 – 650 žiakov) má viac ako 11 členov väčšina škôl v tejto veľkostnej kategórii (59,3 %), naopak, v najmenších (do 150 žiakov) iba necelých 5 % škôl (4,4 %).

Tabuľka 3 Signifikantné rozdiely podľa počtu žiakov (v %)

Počet členov ŽŠR	Počet žiakov						
	do 150	151-250	251-350	351-450	451-550	551-650	nad 650
5 až 11	95,6	79,0	65,6	63,9	56,4	40,7	51,7
viac ako 11	4,4	21,0	34,4	36,1	43,6	59,3	48,3

S počtom žiakov v škole úzko súvisia aj **rozdiely podľa veľkosti sídla školy**. Školy v menších obciach častejšie uvádzali zákonom stanovený počet členov (5 až 11), naopak, v menších (37,5 %) ako aj stredne veľkých (34,9 %) mestách školy prekračovali priemerný počet členov žiackej samosprávy v kategórii „viac ako 11 členov“ (30,0 %).

Tabuľka 4 Signifikantné rozdiely podľa počtu obyvateľov (v %)

Počet členov ŽŠR	Počet obyvateľov				
	do 999	1 000-4999	5 000-19 999	20 000-99 999	100 000 a viac
5 až 11	90,9	75,6	62,5	65,1	72,9
viac ako 11	9,1	24,4	37,5	34,9	27,1

Komparáciou výsledkov za tri roky skúmania (roky 2011, 2017 a 2021) sa zistilo, že sa zvýšil počet škôl, ktoré dodržiavajú zákon v počte členov školskej samosprávy. Až viac ako 75% (75,7 %) oslovených zástupcov škôl so školskou samosprávou potvrdilo, že majú 5 až 11 členov ŽSR, v roku 2017 to bolo 55,9 % a v roku 2011 65,8 %. Súčasne klesol počet tých, ktorí nariadenie nerešpektujú. V aktuálnom roku ani jeden predstaviteľ strednej školy nepripustil počet členov menší ako 5. Podrobné údaje uvádza tabuľka 5.

Tabuľka 5 Porovnanie za roky 2011, 2017 a 2021 (v %)

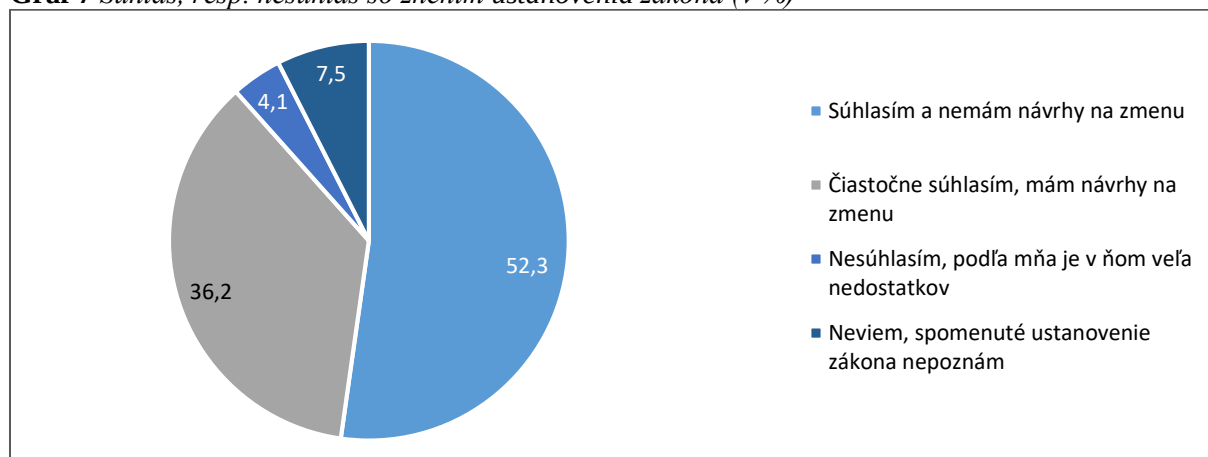
Počet členov ŽŠR	2011	2017	2021
5 až 11	65,8	55,9	75,7
viac ako 11	32,0	42,9	24,3
menej ako 5	2,3	1,2	-

Názory na činnosť

Názory na znenie zákona

Zákon č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve, konkrétne § 26, charakterizuje a špecifikuje funkciu a právomoci žiackej školskej rady, ktorá ak je v škole zriadená, reprezentuje žiakov základnej a strednej školy a zastupuje ich záujmy vo vzťahu k riaditeľovi a vedeniu školy. Preto nás v druhej otázke prieskumu pre riaditeľov škôl zaujímalo, **do akej miery respondenti súhlasia, resp. nesúhlasia so znením uvedeného ustanovenia zákona**. Polovica riaditeľov (308/52,3 %) uviedla, že so znením zákona súhlasia a nemajú návrhy na jeho zmenu, 213 riaditeľov (36,2 %) síce vyjadrilo súhlas, ale deklarovali aj určité potrebné zmeny. 24 (4,1 %) oslovených riaditeľov vyjadrilo nesúhlas a 44 (7,5 %) nevedelo k problému zaujať stanovisko.

Graf 7 Súhlas, resp. nesúhlas so znením ustanovenia zákona (v %)

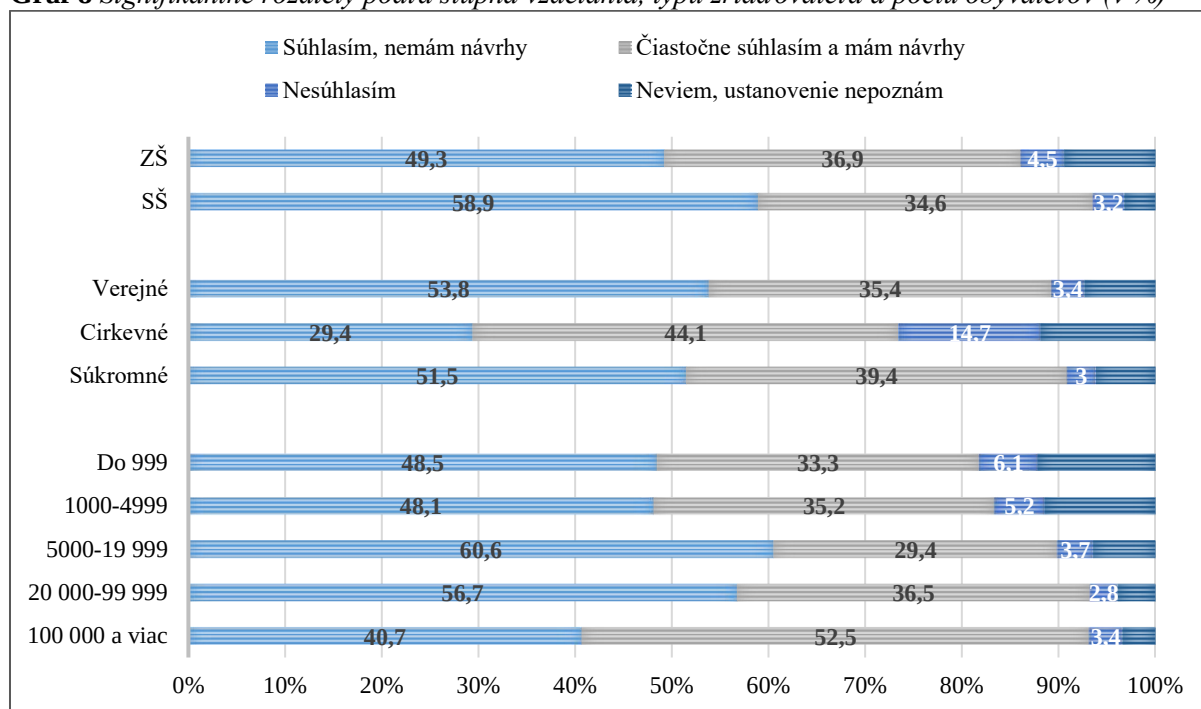
N=589

Druhostupňová analýza údajov potvrdila štatisticky významné rozdiely podľa **stupňa vzdelania, typu zriaďovateľa a počtu obyvateľov**.

Rozdiely podľa stupňa vzdelania ukázali, že k ustanoveniu zákona sú kritickejší predstavitelia základných škôl. Tak zatiaľ čo riaditelia stredných škôl až v 58,9 % (109) vyjadrovali súhlasné stanovisko bez návrhov, v prípade základných škôl to bolo 199 oslovených, t. j. 49,3 %. Čiastočný súhlas so znením zákona, avšak s návrhmi na zmenu prezentoval približne podobný počet respondentov (ZŠ: 36,9 %; SŠ: 34,6 %). Nesúhlas deklarovalo 4,5 % opýtaných zo základných a 3,2 % zo stredných škôl.

Diferenciácie podľa typu zriaďovateľa dokumentujú, že viac spokojnosti so znením § 26 o žiackej samospráve vyjadrovali predstavitelia verejných a súkromných škôl ako cirkevných a podľa **veľkosti sídla školy** v menších a stredne veľkých mestách (graf 8).

Graf 8 Signifikantné rozdiely podľa stupňa vzdelania, typu zriaďovateľa a počtu obyvateľov (v %)

Poznámka: Dopočet do 100 % tvorili odpovede „neviem, ustanovenie nepoznám“. N=589.

Predložené návrhy (počet: 673) na doplnenie, resp. úpravu ustanovenia § 26 zákona možno zhrnúť nasledovne:

- doplniť funkciu koordinátora ŽSR (159/52,6 %),
- spresniť práva a kompetencie ŽSR smerom k vedeniu školy (149/49,3 %),
- zakomponovať do zákona spôsob financovania činnosti ŽSR (119/39,4 %),
- zmeniť striktné ustanovenie o počte členov ŽSR (99/32,8 %),
- zmeniť názov samosprávneho orgánu školy (61/20,2 %),
- zaviesť povinnosť vedenia školy vyjadriť sa k návrhom ŽSR (44/14,6 %),
- zmeniť spôsob voľby členov ŽSR (pri celoškolskej voľbe neznalosť kandidátov) (31/10,3 %),
- iné (11/3,6 %).

V základných školách častejšie požadovali do ustanovenia zákona doplniť funkciu koordinátora žiackej samosprávy (56,1 %; SŠ: 45,4 %) a v stredných školách spôsob financovania činnosti ŽSR (46,4 %; ZŠ: 36,1 %). Rozdiely uvádza *tabuľka 6*.

Tabuľka 6 Porovnanie rozdielov podľa stupňa vzdelania (v %)

	Stupeň vzdelania	
	základná škola	stredná škola
Zmeniť striktné ustanovenie o počte členov	34,1	29,9
Zmeniť názov samosprávneho orgánu školy	21,5	17,5
Spresniť práva a kompetencie ŽSR smerom k vedeniu školy	50,2	47,4
Zaviesť povinnosť vedenia školy vyjadriť sa k návrhom ŽSR	14,1	15,5
Zakomponovať do zákona spôsob financovania činnosti ŽSR	36,1	46,4
Zmeniť spôsob voľby členov ŽSR	9,8	11,3
Doplniť funkciu koordinátora ŽSR	56,1	45,4
Iné	4,9	1,0

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uviesť viac odpovedí.

Ako vyplýva z údajov v *tabuľke 7*, **oproti roku 2017 sú riaditelia stredných škôl oveľa kritickejší k zneniu ustanovenia § 26 zákona o žiackej samospráve**. Výrazne poklesol celkový súhlas so znením ustanovenia zákona (2017: 93,0 %; 2021: 58,9 %), naopak, výrazne sa zvýšil podiel tých, ktorí i keď čiastočne s ním súhlasia, ale majú viaceré návrhy na zmenu a jeho doplnenie (2017: 5,8 %; 2021: 34,6 %). Z uvedeného vyplýva, že by bolo potrebné novelizovať spomenuté ustanovenie § 26, aby zodpovedalo požiadavkám a reflexii jeho uplatnenia v praxi.

Tabuľka 7 Porovnanie za roky 2017 a 2021 (v %)

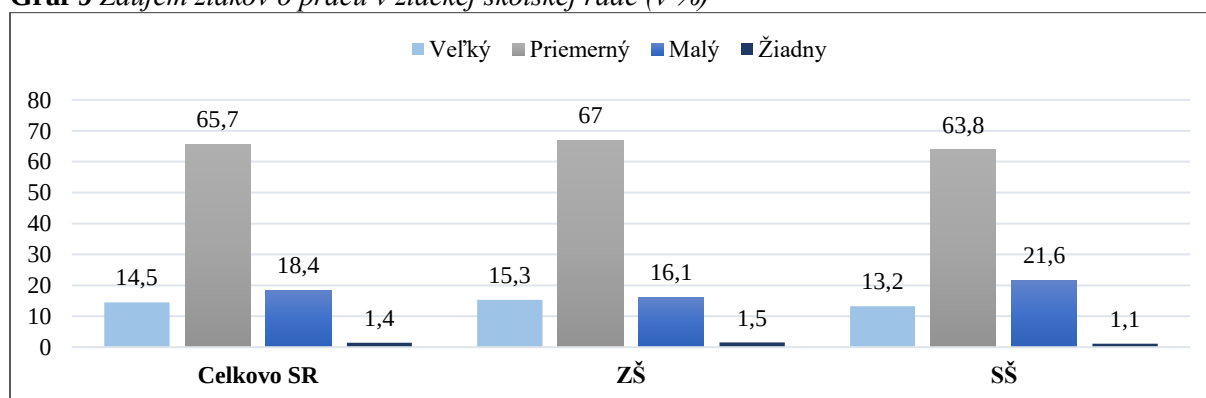
Súhlas, resp. nesúhlas so znením ustanovenia § 26 zákona	2017	2021
súhlasím a nemám návrhy na zmenu	93,0	58,9
čiastočne súhlasím, má návrh/y na zmenu	5,8	34,6
nesúhlasím, podľa mňa je v ňom veľa nedostatkov	0,2	3,2
neviem, spomenuté ustanovenie zákona nepoznám	1,0	3,2

Hodnotenie činnosti

V prieskume nás zaujímalo, ako hodnotia skúmaní zástupcovia základných a stredných škôl so zriadenou školskou samosprávou záujem žiakov o prácu v školskej samospráve, jej činnosť, partnerstvo pri riešení otázok ovplyvňujúcich každodenný chod školy a existenciu ŽŠR vo vzťahu k vedeniu školy, pedagógom a ďalším zamestnancom školy.

Viac ako každý desiaty riaditeľ (14,5 %) potvrdil veľký záujem žiakov o prácu v samosprávnom orgáne a **necelých 70 % (65,7 %) zhodnotilo záujem ako priemerný**. Malý záujem žiakov školy zapájať sa do činnosti školskej samosprávy deklarovalo 18,4 % oslovených a 1,4 % uviedlo dokonca nezáujem. Štatisticky významné rozdiely vo vzťahu k sledovaným znakom sa nepotvrdili. To znamená, že jednotlivé kategórie škôl, či už podľa stupňa vzdelania, typu strednej školy, počtu žiakov, počtu obyvateľov alebo podľa kraja, hodnotili záujem žiakov podobne.

Graf 9 Záujem žiakov o prácu v žiackej školskej rade (v %)

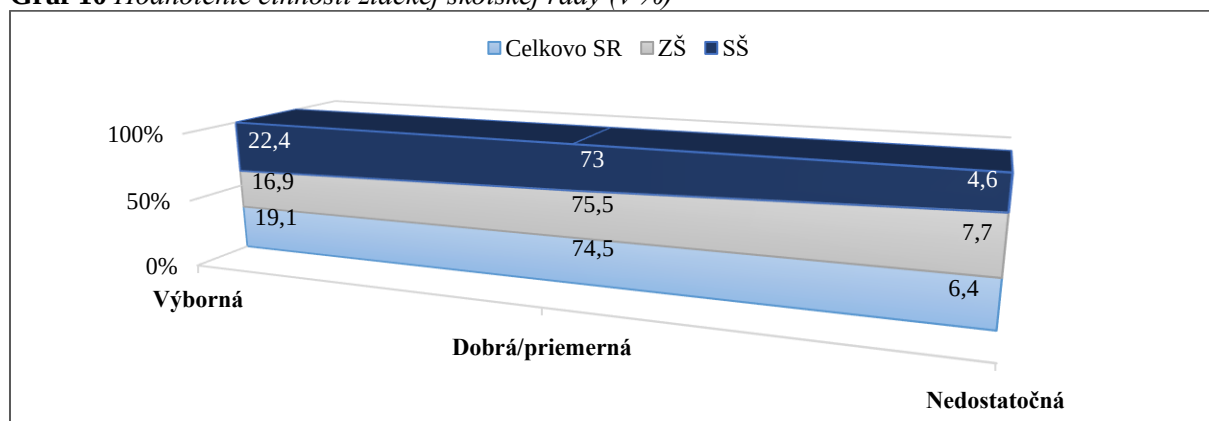
N=435

V porovnaní s rokom 2017 došlo k posunu k priemernému záujmu o činnosť v žiackej samospráve (tabuľka 8). Znížil sa počet tých zástupcov stredných škôl, ktorí uvádzali veľký záujem a naopak, výrazne sa zvýšilo priemerné hodnotenie, ktoré prevažuje. Negatívnejší výsledok zmierňuje nižší podiel opýtaných uvádzajúcich malý záujem a približne rovnaké percento tých, ktorí deklarovali žiadny záujem.

Tabuľka 8 Porovnanie za roky 2017 a 2021 (v %)

Záujem žiakov o prácu v ŽŠR	2017	2021
veľký	21,8	13,2
priemerný	46,0	63,8
malý	30,9	21,6
žiadny	1,4	1,1

Hodnotenie činnosti žiackej školskej rady vedením školy vyznieva skôr negatívne (graf 10). Až 74,5 % ju hodnotí ako dobrú, prípadne priemernú. Iba každý piaty (19,1 %) oslovený je presvedčený, že práca žiackej samosprávy dosahuje výbornú úroveň. Pre 28/6,4 % riaditeľov škôl je však činnosť žiackej samosprávy nedostatočná.

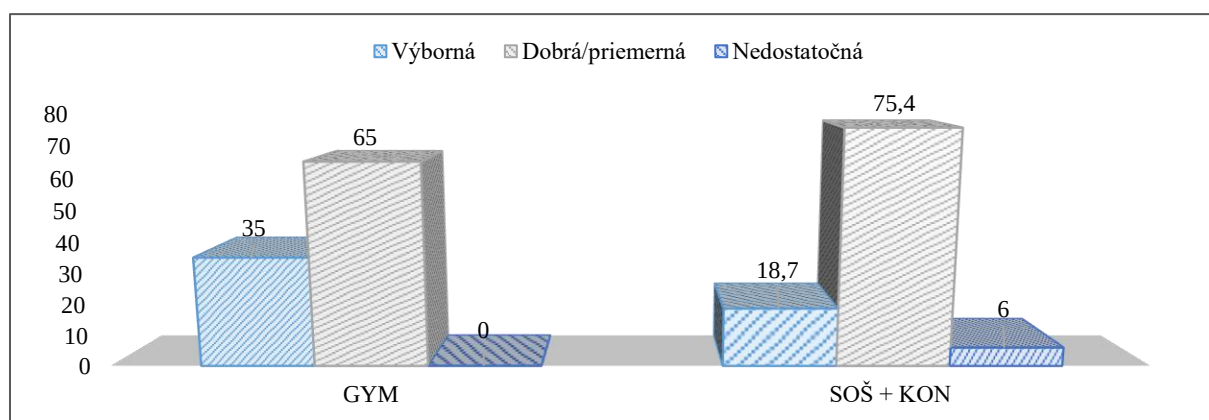
Graf 10 Hodnotenie činnosti žiackej školskej rady (v %)

N=435

Poznámky ku kategóriám:

1. **Výborná** – samostatnosť, vlastná iniciatíva, organizovanie školských a mimoškolských aktivít, podávanie návrhov a pripomienok, spolupodieľanie sa na riešení problémov.
2. **Dobrá/priemerná** – nižšia miera samostatnosti a vlastnej iniciatívy, častá potreba vedenia zo strany koordinátora ŽŠR.
3. **Nedostatočná** – iba formálna činnosť.

Signifikantné rozdiely v hodnotení činnosti školskej samosprávy vedením školy sa potvrdili vzhľadom na **typ strednej školy** (graf 11).

Graf 11 Signifikantné rozdiely podľa typu strednej školy (v %)

Možno konštatovať, že v gymnáziách je hodnotenie činnosti ŽŠR riaditeľom školy pozitívnejšie, tretina (35,0 %) ju vníma ako výbornú s vlastnou iniciatívou, množstvom aktivít ako aj pri riešení problémov školy; v odborných školách a konzervatóriách sa

takto vyjadrilo takmer o polovicu menej riaditeľov (18,7 %). Priemerné hodnotenie (SOŠ+KON: 75,4 %; GYM: 65,0 %) vykazuje výrazne vyššie zastúpenie. Na nedostatočnú, formálnu činnosť poukazovalo 8/6,0 % respondentov z odborných škôl a konzervatórií a ani jeden z gymnázií.

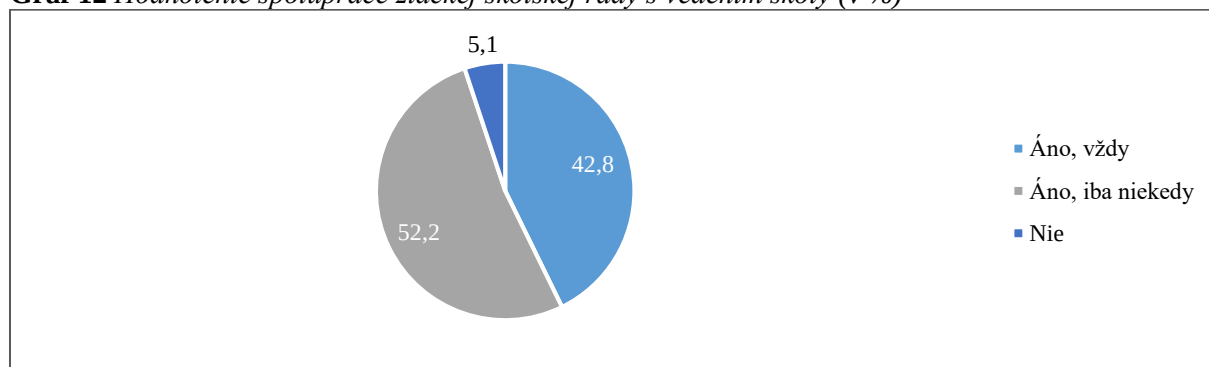
Komparácia výsledkov za roky zisťovania ukázala, že v roku 2021 došlo k výraznej zmene výsledkov. V rokoch 2011 a 2017 bola činnosť žiackej samosprávy hodnotená výrazne pozitívnejšie než v roku 2021. Na jednej strane výrazne pokleslo presvedčenie riaditeľov stredných škôl o výbornej činnosti ŽŠR založenej na vlastnej aktivite, samostatnosti a iniciatíve, na aktívnom organizovaní školských a mimoškolských aktivít a podujatí a predkladaní návrhov a pripomienok pre zlepšenie chodu školy (rok 2011: 47,6 %; rok 2017: 50,6 % a rok 2021: 22,4 %) a na druhej strane sa výrazne zvýšilo priemerné hodnotenie činnosti (rok 2011: 38,4 %; rok 2017: 37,7 % a rok 2021: 73,0 %). Výrazný posun hodnotenia k priemernej známke môže zmierniť pokles podielu tých riaditeľov stredných škôl, ktorí uvádzali nedostatočnú alebo formálnu činnosť žiackej samosprávy. Až ďalšie prieskumné šetrenie ukáže, či výrazný posun k priemernému hodnoteniu činnosti ŽŠR bol zapríčinený najmä vplyvom pandémie koronavírusu, alebo sa reálne zhoršila činnosť žiackej samosprávy v stredných školách.

Tabuľka 9 Porovnanie za roky 2011, 2017 a 2021 (v %)

Hodnotenie činnosti ŽŠR	2011	2017	2021
výborná	47,6	50,6	22,4
dobrá/priemerná	38,4	37,7	73,0
nedostatočná/formálna	14,0	11,7	4,6

Žiacka samospráva je nástrojom, prostredníctvom ktorého sa môže vyjadrovať a realizovať skutočná potreba a záujem žiakov. K tomu je potrebná úzka spolupráca s vedením školy, pedagógmi a zamestnancami školy. **Hodnotenie spolupráce a partnerstva žiackej samosprávy a vedenia školy pri riešení otázok ovplyvňujúcich každodenný chod školy** vyznieva podobne ako hodnotenie činnosti žiackej samosprávy, skôr negatívne. Iba 42,8 % riaditeľov škôl so zriadenou ŽŠR je presvedčených, že žiacka samospráva je pre vedenie jednoznačne partnerom pri riešení problémov školy, 52,2 % síce partnerstvo potvrdilo, avšak uviedlo, že je len príležitostné a pre 5,1 % (22 riaditeľov) žiacku samosprávný orgán nepredstavuje partnera pri riešení problémov školy. Tieto nepriaznivé výsledky boli pravdepodobne ovplyvnené pandemiou koronavírusu, kedy väčšina žiackych samospráv svoju činnosť pozastavila, alebo výrazne obmedzila.

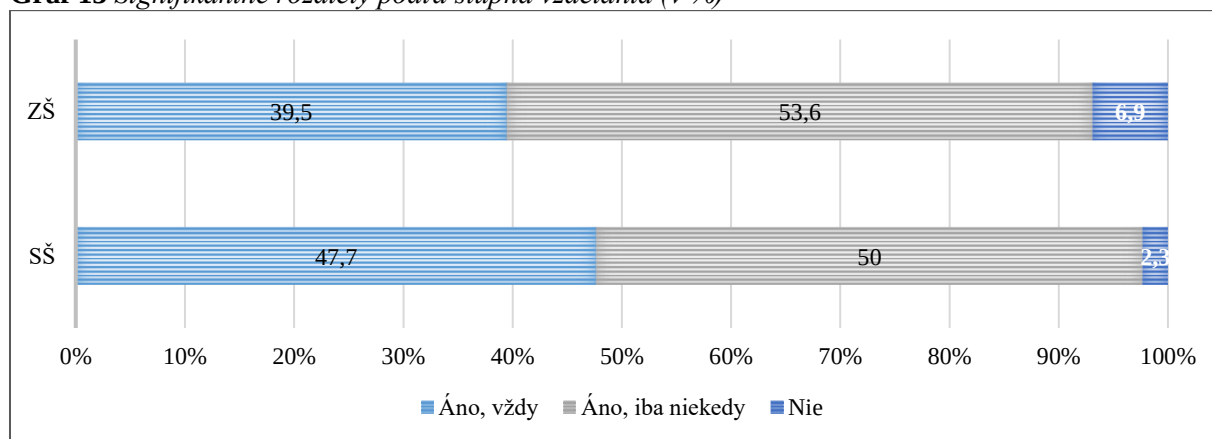
Graf 12 Hodnotenie spolupráce žiackej školskej rady s vedením školy (v %)

N=435

Štatisticky významná súvislosť sa potvrdila vo vzťahu k **stupňu vzdelania** (graf 13). Sú to opäť stredné školy, kde riaditelia v 47,7 % deklarovali partnerstvo, a to pri každom riešení otázok ovplyvňujúcich každodenný chod školy, v základných školách spoluprácu potvrdilo necelých 40,0 % (39,5 %) skúmaných riaditeľov. Títo potom až v 53,6 % síce priznali partnerstvo a spoluprácu, ale len v niektorých konkrétnych prípadoch, riaditelia stredných škôl tento názor prezentovali v 50,0 %. Zaujímavé je zistenie, že až 18/6,9 % riaditeľov základných a 4/2,3 % stredných škôl spoluprácu vedenia školy a žiackej samosprávy popreli. Je otázkou, či činnosť žiackej samosprávy v týchto školách je len čisto formálna a jej členovia nemajú záujem spolupodieľať sa na riešení problémov školy, alebo vedenie školy ich neakceptuje ako partnera. Na základe predchádzajúcich zistení je možné domnievať sa, že ide skôr o nezáujem žiackej samosprávy spolupracovať s vedením školy ako aj ich nedostatočné skúsenosti, či nereálnosť požiadaviek.

Graf 13 Signifikantné rozdiely podľa stupňa vzdelania (v %)

N=435

Porovnaním výsledkov o spolupráci žiackej samosprávy s vedením školy za sledované roky 2021, 2017 a 2011 sa zistilo, že zatiaľ čo pokleslo percento respondentov vyjadrujúcich sa o jednoznačne úzkej spolupráci vedenia školy a žiackej samosprávy pri riešení problémov školy, zvýšilo sa percento príležitostnej spolupráce (rok 2011: 38,7 %; rok 2017: 43,3 % a rok 2021: 50,0 %). Negatívom je, že súčasne došlo k miernemu nárastu negatívneho hodnotenia (rok 2011: 3,5 %, rok 2017: 1,1 % a rok 2021: 2,3 %). Ako bolo uvedené aj v predchádzajúcej otázke až ďalšie prieskumné šetrenie ukáže, či zhoršené hodnotenie spolupráce súviselo s pandémiou koronavírusu alebo sa činnosť žiackej samosprávy reálne obmedzila na príležitostnú spoluprácu.

Tabuľka 10 Porovnanie za roky 2011, 2017 a 2021 (v %)

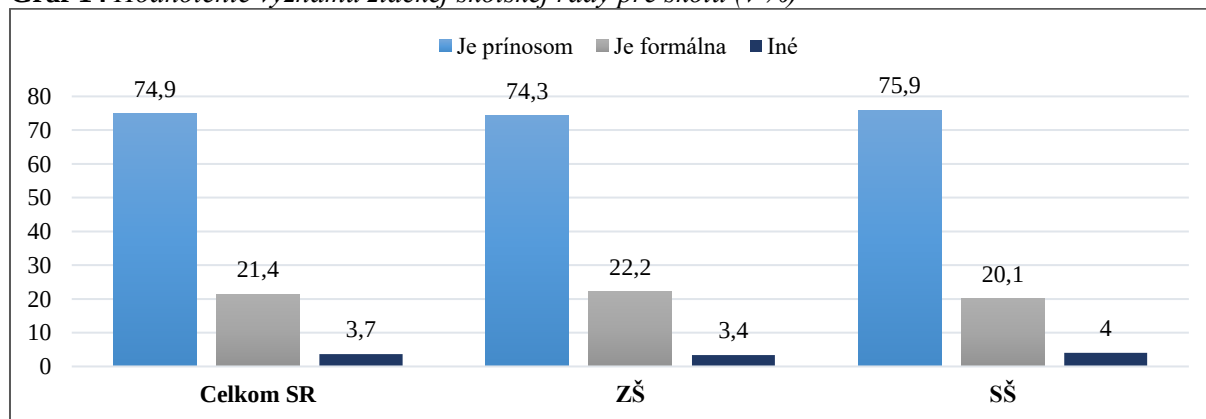
Hodnotenie spolupráce ŽSR s vedením školy	2011	2017	2021
áno, vždy	57,8	55,6	47,7
áno, iba niekedy	38,7	43,3	50,0
nie	3,5	1,1	2,3

Miera akceptácie žiackych samosprávnych orgánov v stredných, ale aj základných školách, ich činnosť i tradícia, je veľmi odlišná. V tejto súvislosti nás zaujímalo, **ako riaditelia škôl so zriadenou žiackou samosprávou vidia jej prínos pre školu** (graf 14).

Možno konštatovať, že **hodnotenie významu žiackeho samosprávneho orgánu pre školu vyznieva pozitívne**. Až tri štvrtiny (74,9 %) oslovených riaditeľov škôl so žiackou samosprávou vníma jednoznačný prínos samosprávy pre školu. Približne každý piaty riaditeľ (21,4 %) ju však označil za formálnu a 3,7 % volilo možnosť iné. V rámci uvedenej odpovede (kategória „iné“) respondenti často poukazovali na kombináciu prínosu pre školu a formálnosti. Pri vyjadrovaní sa k problémom tak na jednej strane pre vedenie školy predstavuje žiacka samospráva skôr prínos, pri ostatných činnostiach je často formálna, nečinná. V mnohých prípadoch je podľa oslovených zástupcov škôl žiacka školská rada dosť podstatným medzičlánkom medzi žiakmi a pedagógmi, prípadne vedením školy, nemožno to však zovšeobecňovať. Riaditelia pritom často poukazovali aj na striedanie obdobia aktivity a pasivity. Niekedy sa stáva, že členovia ŽŠR sú volení v triedach iba z povinnosti, kedy nemajú záujem o činnosť v samosprávnom orgáne. Stretávať sa majú záujem iba počas vyučovania, poobede im to uberá z ich voľného času, nie vždy dokážu zhodnocovať a pripomienkovať, ale i tak je skvelé, že je možnosť si vypočuť ich názor a pohľad na videnie sveta a môcť s nimi komunikovať, a že ich hlas môže niečo zmeniť. Zároveň sa niekedy stáva, že niektorí pedagógovia neuznávajú existenciu žiackej samosprávy. Viackrát sa v odpovediach objavovalo potvrdenie negatívneho vplyvu pandémie na aktivity žiackej samosprávy.

Uvedené názory tak podčiarkujú významný podiel žiackeho samosprávneho orgánu pri riešení problémov školy, pre rozvoj školy a jej aktivít, na druhej strane poukazujú na jeho častú pasivitu, formálnosť a sporadickosť v zapájaní sa do rozhodovacieho procesu školy. I tak však má opodstatnenosť v živote školy. Podporuje participáciu žiakov pri rozhodovacích procesoch a aktivitách školy a učí ich komunikovať s dospelými a prijímať názory iných.

Graf 14 Hodnotenie významu žiackej školskej rady pre školu (v %)

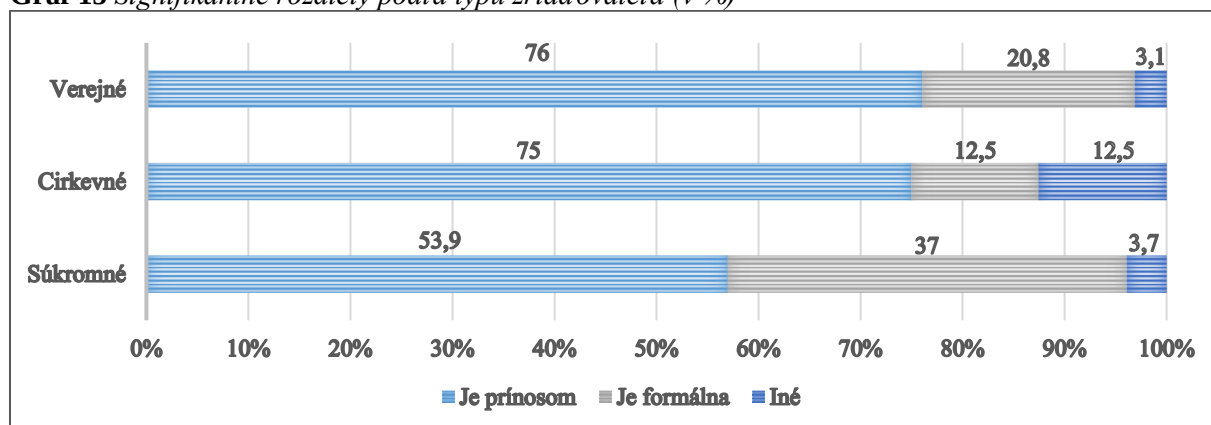

N=435

Signifikantné rozdiely podľa **typu zriaďovateľa** potvrdili, že sú to verejné a cirkevné školy, kde riaditelia v najvyššom počte deklarovali prínos žiackej samosprávy pre školu. Pritom však presvedčenie o prínose samosprávy pre školu je citelný v odpovediach riaditeľov všetkých typov zriaďovateľov (verejné: 76,0 %; cirkevné: 75,0 % a súkromné: 59,3 %). Väčšina riaditeľov škôl so zriadenou žiackou samosprávou je tak presvedčená o dôležitosti a význame žiackej samosprávy ako pre školu, tak aj pre jej žiakov.

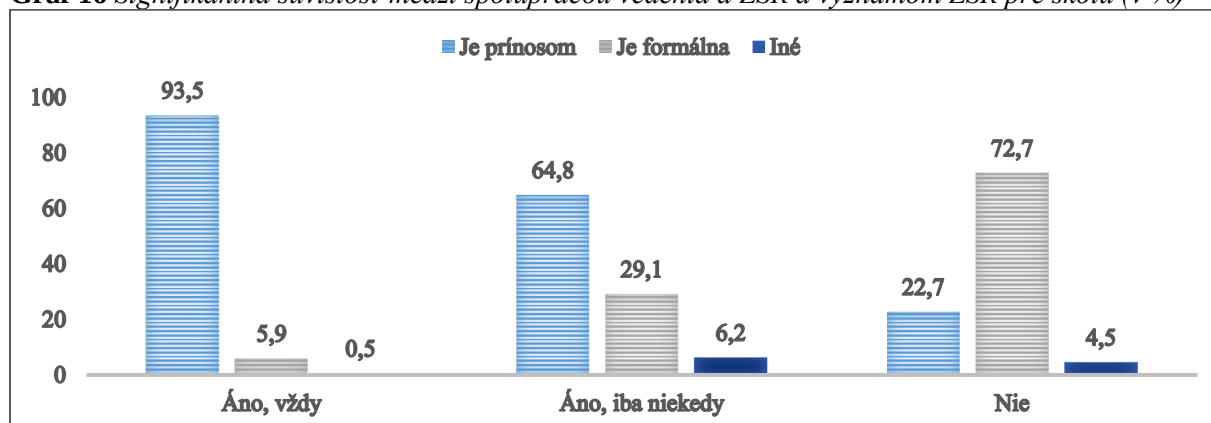
V odpovediach oslovených riaditeľov škôl pri hodnotení významu činnosti žiackej samosprávy malo však zastúpenie aj formálne hodnotenie. Približne 40,0 % (37,0 %) riaditeľov súkromných škôl je presvedčených, že existencia samosprávneho orgánu v škole je skôr formálna, pasívna a neplní svoju funkciu. Vo verejných školách uvedenú skutočnosť deklaroval len každý piaty (20,8 %) a v cirkevných iba každý desiaty riaditeľ (12,5 %). Možnosť iné pritom označilo 12,5 % riaditeľov cirkevných, 3,7 % súkromných a 3,1 % verejných škôl. Obsah jednotlivých odpovedí bol spracovaný vyššie. Relatívne početnosti znázorňuje graf 15.

Graf 15 Signifikantné rozdiely podľa typu zriaďovateľa (v %)

Úroveň partnerstva medzi vedením školy a žiackou samosprávou významne ovplyvňuje vnímanie významu žiackej samosprávy. Signifikantná závislosť javu sa potvrdila vo vzťahu k vnímaniu partnerstva vedenia školy a školskej samosprávy a hodnoteniu významu žiackej školskej rady pre školu. Respondenti, ktorí považujú žiacku samosprávu za každodenného partnera pri riešení otázok ovplyvňujúcich chod školy, výrazne častejšie vnímajú prínos žiackej školskej rady pre školu (93,5 %) než tí, ktorí ju vnímajú len príležitostne (64,8 %) alebo vôbec (22,7 %). Údaje vybraných kategórií znázorňuje graf 16.

Graf 16 Signifikantná súvislosť medzi spoluprácou vedenia a ŽŠR a významom ŽŠR pre školu (v %)

Na základe komparácie dát možno konštatovať, že výsledky sú takmer identické (tabuľka 10). Vo všetkých rokoch skúmania približne tri štvrtiny skúmaných riaditeľov stredných škôl so zriadenou žiackou samosprávou je presvedčených o jej význame a prínose pre školu (rok 2011: 75,9%; rok 2017: 76,0 % a rok 2021: 75,9 %). Zvýšilo

sa vnímanie činnosti ako formálnej (rok 2011: 17,4 %; rok 2017: 15,7 % a 2021: 20,1 %) a naopak, pokleslo percento tých, ktorí volili možnosť iné s konkrétnym vyjadrením založeným zväčša na spojení prínosu pre školu a žiakov a slabej iniciatívy zo strany žiackej školskej rady obmedzujúcej sa často len na konkrétne podujatie a aktivity a nepravidelnosť.

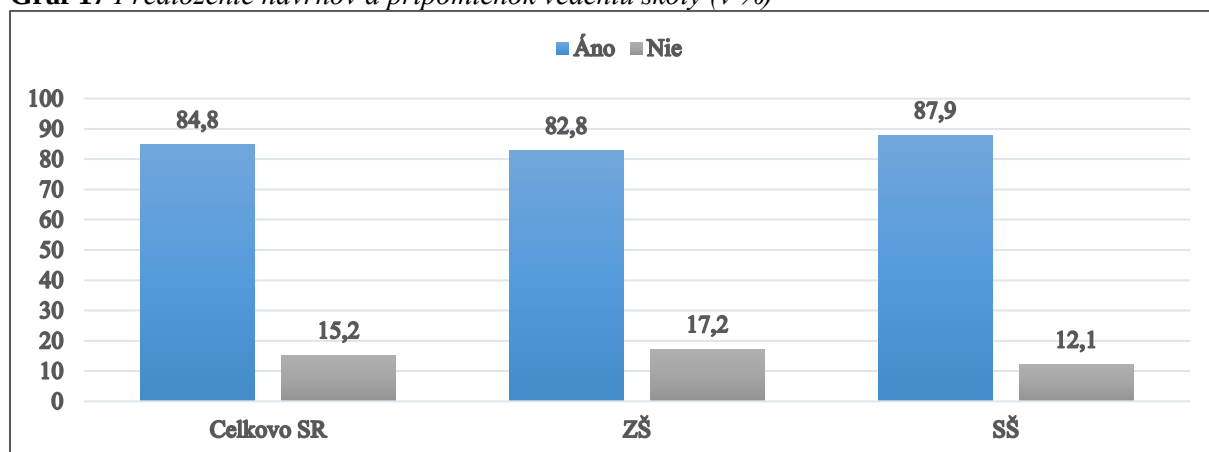
Tabuľka 11 Porovnanie za roky 2011, 2017 a 2021 (v %)

Hodnotenie významu žiackej školskej rady pre školu	2011	2017	2021
je prínosom	75,9	76,0	75,9
je formálna	17,4	15,7	20,1
iné	6,7	8,3	4,0

Konkrétne návrhy a pripomienky

Súčasne so zisťovaním hodnotenia na činnosti žiackej samosprávy a jej spolupráce s vedením školy nás zaujímalo, či žiacka samospráva predložila vedeniu školy počas tohto alebo minulého školského roku konkrétne návrhy a pripomienky. Zo súboru 435 oslovených riaditeľov škôl až 84,8 % potvrdilo, že ich žiacka samospráva bola aktívna a pripomienky im predostrela. Len 15,2 % nedostalo od členov žiackej školskej rady žiadne návrhy.

Graf 17 Predloženie návrhov a pripomienok vedeniu školy (v %)

Riaditelia základných a stredných škôl vo svojich odpovediach uviedli 1 549 konkrétnych návrhov a pripomienok, ktoré im boli v školskom roku 2019/2020 a 2020/2021 predložili členovia žiackej samosprávy. Boli zamerané na tieto oblasti:

- realizácia rôznych akcií, podujatí a súťaží (83,2 %),
- návrhy na projekty, mimoškolskú činnosť a záujmové krúžky (44,2 %),
- zapojenie sa do charitatívnych a dobrovoľníckych aktivít (40,2 %),
- zlepšenie stravovania (bufet, jedáleň, automaty na nápoje) (34,1 %),
- návrhy na zlepšenie technického stavu a vnútorného vybavenia školy (triedy/učebne/laboratóriá, šatne, lavičky, toalety, posilňovňa, oddychová zóna, fajčiarsky kútik a iné) (32,3 %),
- návrhy na úpravy okolia školy (zeleň, ihriská, stojany, parkovisko, nádoby na separovanie a iné) (29,4 %),
- pripomienky k vnútornému školskému poriadku (25,2 %),

- pripomienky k organizácii vyučovania, napr. k rozvrhu hodín, dĺžke prestávok, začiatku vyučovania a iné (24,2 %),
- návrhy na zriadenie školského rozhlasu, hudobného vysielania a wifi (22,2 %),
- propagácia školy (internetová stránka, logo, reklamné predmety) (16,8 %),
- návrhy na riešenie nevhodného správania žiakov (vandalizmus, šikanovanie, záškoláctvo a iné) (15,6 %),
- hodnotenie pedagógov, názory na klasifikáciu žiakov (12,8 %),
- iné návrhy (2,2 %).

Zistené údaje ukázali, že **žiacke samosprávy sa vo svojich pripomienkach a návrhoch najčastejšie zaoberali organizovaním akcií/podujatí/sút'áží, mimoškolských aktivít/záujmových krúžkov/projektov a charitatívnymi, dobrovoľníckymi aktivitami.**

Porovnanie údajov vo vzťahu k stupňu vzdelania ukázalo, že návrhy určené vedeniu školy častejšie predkladali žiacke samosprávy v stredných než v základných školách. Riaditelia stredných škôl častejšie uvádzali, že pripomienky žiackej samosprávy sa týkali organizácie vyučovania, stravovania, technického stavu a vnútorného vybavenia školy, úpravy okolia školy, internetového pripojenia/hudobného vysielania/školského rozhlasu, charity/dobrovoľníctva a propagácie školy a v základných školách o nevhodnom správaní žiakov. Relatívne početnosti uvedených rozdielov uvádza *tabuľka 12*.

Tabuľka 12 Porovnanie rozdielov podľa stupňa vzdelania (v %)

Návrhy a pripomienky ŽŠR	Stupeň vzdelania	
	základná škola	stredná škola
akcie, podujatia, súťaže	81,3	86,1
organizácia vyučovania	18,3	32,7
mimoškolské aktivity, záujmové krúžky, projekty	45,4	42,4
školský poriadok	25,4	24,8
stravovanie (školská jedáleň, bufet, automaty na nápoje/jedlo)	31,3	38,2
technický stav a vnútorné vybavenie školy	29,2	37,0
úprava okolia školy	25,4	35,2
internetové pripojenie, hudobné vysielanie, školský rozhlas	16,3	30,9
negatívne správanie žiakov	20,4	8,5
zbierky/charita, dobrovoľnícke aktivity	31,7	52,7
hodnotenie učiteľov žiakmi, názory na klasifikáciu žiakov	11,3	15,2
propagácia školy (logo, web, reklamné predmety)	12,9	22,4
iné	1,7	3,0
SPOLU	350,6	429,1

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uviesť viac odpovedí.

Komparácia uvedených dát potvrdila, že sa od roku 2011 mierne zvýšil počet stredných škôl, v ktorých členovia žiackej školskej rady odovzdali vedeniu školy svoje návrhy a znížil sa počet škôl, kde členovia žiackej samosprávy nemali žiadne pripomienky, ktoré by pomohli skvalitniť vyučovací proces, mimoškolskú činnosť alebo prostredie školy. Z uvedených zistení vyplynulo, že za sledované obdobie mierne klesol počet škôl, v ktorých bola žiacka školská rada pasívna.

Tabuľka 13 Porovnanie za roky 2011, 2017 a 2021 (v %)

Predloženie návrhov a pripomienok vedeniu školy	2011	2017	2021
áno	85,9	82,5	87,9
nie	14,1	17,5	12,1

Podrobnejšia analýza zistených údajov ukázala, že od roku 2011 sa zmenila priorita návrhov žiackych samospráv. Kým v roku 2011 boli zamerané najmä na organizáciu akcií a podujatí, v roku 2017 k nim pribudli otázky technického stavu/vnútorného vybavenia školy a organizácie vyučovania. A v roku 2021 sa k akciám a podujatiam pridali charitatívne/dobrovoľnícke aktivity a mimoškolské aktivity, krúžky a projekty. V porovnaní s rokom 2017 sa výrazne zvýšil význam akcií, podujatí a súťaží (nárast o 41,2 percentuálnych bodov), charity/dobrovoľníctva (o 42,9 p. b.), úprav okolia školy (o 32,4 p. b.) a mimoškolských aktivít/záujmových krúžkov/projektov (o 31,4 p. b.), naopak, mierne poklesol záujem zlepšovať technický stav a vnútorné vybavenie školy (pokles o 5,7 p. b.). Na rovnakej úrovni zostali požiadavky venované organizácii vyučovania. V roku 2011 sa žiacka samospráva vôbec nevenovala propagácii činnosti školy, pričom v roku 2021 ju uviedlo až 22,4 % opýtaných. Zistené údaje potvrdili, že žiacke samosprávy vo svojich návrhoch riešili aktuálne problémy a potreby. Niektoré si vyžadovali jednorazové zásahy (zriadenie wifi, vydávanie školského časopisu a pod.), pričom boli evidované aj pripomienky zamerané na zlepšenie celkovej činnosti školy (organizácia vyučovania, zabezpečenie akcií a podujatí, zvýšenie možností na stravovanie, skvalitnenie mimoškolskej činnosti a záujmových krúžkov, lepšie materiálo-technické vybavenie školy a propagácie školy a pod.) ako aj dobročinnosť a dobrovoľníctvo. Podrobné údaje uvádza *tabuľka 14*.

Tabuľka 14 Porovnanie za roky 2011, 2017 a 2021 (v %)

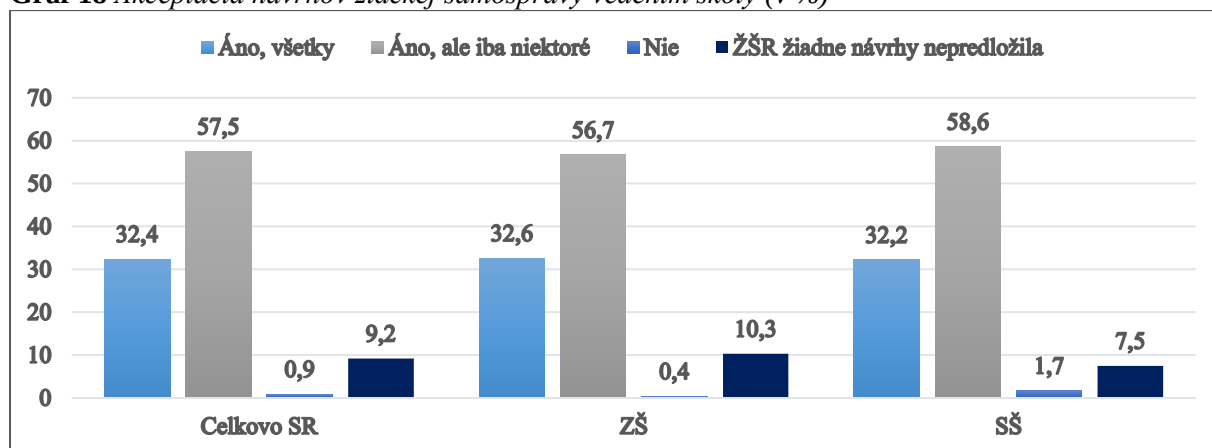
Návrhy a pripomienky ŽSR	2011	2017	2021
akcie, podujatia, súťaže	39,6	44,9	86,1
organizácia vyučovania	14,5	34,6	32,7
mimoškolské aktivity, záujmové krúžky, projekty	11,0	11,0	42,4
školský poriadok	11,6	16,0	24,8
stravovanie (školská jedáleň, bufet, automaty na nápoje/jedlo)	19,1	23,0	38,2
technický stav a vnútorné vybavenie školy	14,7	42,7	37,0
úprava okolia školy	7,2	2,8	35,2
internetové pripojenie, hudobné vysielanie, školský rozhlas	7,8	3,9	30,9
negatívne správanie žiakov	0,6	3,1	8,5
zbierky/charita, dobrovoľnícke aktivity	6,1	9,8	52,7
hodnotenie učiteľov žiakmi, názory na klasifikáciu žiakov	2,3	3,9	15,2
propagácia školy (logo, web, reklamné predmety)	0	3,9	22,4
iné	0	1,1	3,0
SPOLU	144,8	200,7	382,5

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uviesť viac odpovedí.

V súvislosti s konkrétnymi návrhmi a pripomienkami, ktoré predložili členovia žiackej samosprávy, bolo zaujímavé zistiť, **do akej miery boli akceptované vedením školy**. Viac než polovica (57,5 %) oslovených riaditeľov základných a stredných škôl potvrdila, že prijali len niektoré z predložených návrhov a pripomienok a približne tretina (32,4 %) respondentov deklarovala akceptáciu všetkých predložených návrhov a pripomienok. Len štyria riaditelia (0,9 %) škôl priznali, že návrhy predložené členmi

žiackej školskej rady neboli prijaté. Takmer každý desiaty (9,2 %) respondent nedostal od členov žiackej samosprávy žiadne návrhy a pripomienky. Porovnanie výsledkov podľa sledovaných znakov ukázalo, že všetky návrhy a pripomienky žiackej samosprávy boli v približne rovnakej miere prijaté vo všetkých kategóriách jednotlivých sledovaných znakov.

Graf 18 Akceptácia návrhov žiackej samosprávy vedením školy (v %)

N=435

Komparácia prezentovaných dát ukázala, že od roku 2011 (40,1 %; 2017: 27,7 %, 2021: 32,2 %) klesol počet stredných škôl, kde vedenie školy akceptovalo všetky návrhy členov žiackej školskej rady. Ako vidieť z *tabuľky 15*, v porovnaní s rokom 2017 sa naopak, situácia mierne zlepšila. Narástol počet škôl, kde vedenie školy akceptovalo všetky návrhy a pripomienky a mierne poklesol počet škôl, kde bola žiacka školská rada pasívna a vedeniu školy nepredložila žiadne návrhy (2017: 13,3 %, 2021: 7,5 %). Na rovnakej úrovni zostalo percento škôl, kde boli vedením prijaté aspoň niektoré pripomienky žiackej samosprávy (2017: 58,5 %, 2021: 58,6 %)

Tabuľka 15 Porovnanie za roky 2011, 2017 a 2021 (v %)

Akceptácia návrhov ŽŠR	2011	2017	2021
áno, všetky	40,1	27,7	32,2
áno, ale iba niektoré	47,1	58,5	58,6
nie	0,6	0,5	1,7
ŽŠR žiadne návrhy nepredložila	12,3	13,3	7,5

Dobrý príklad

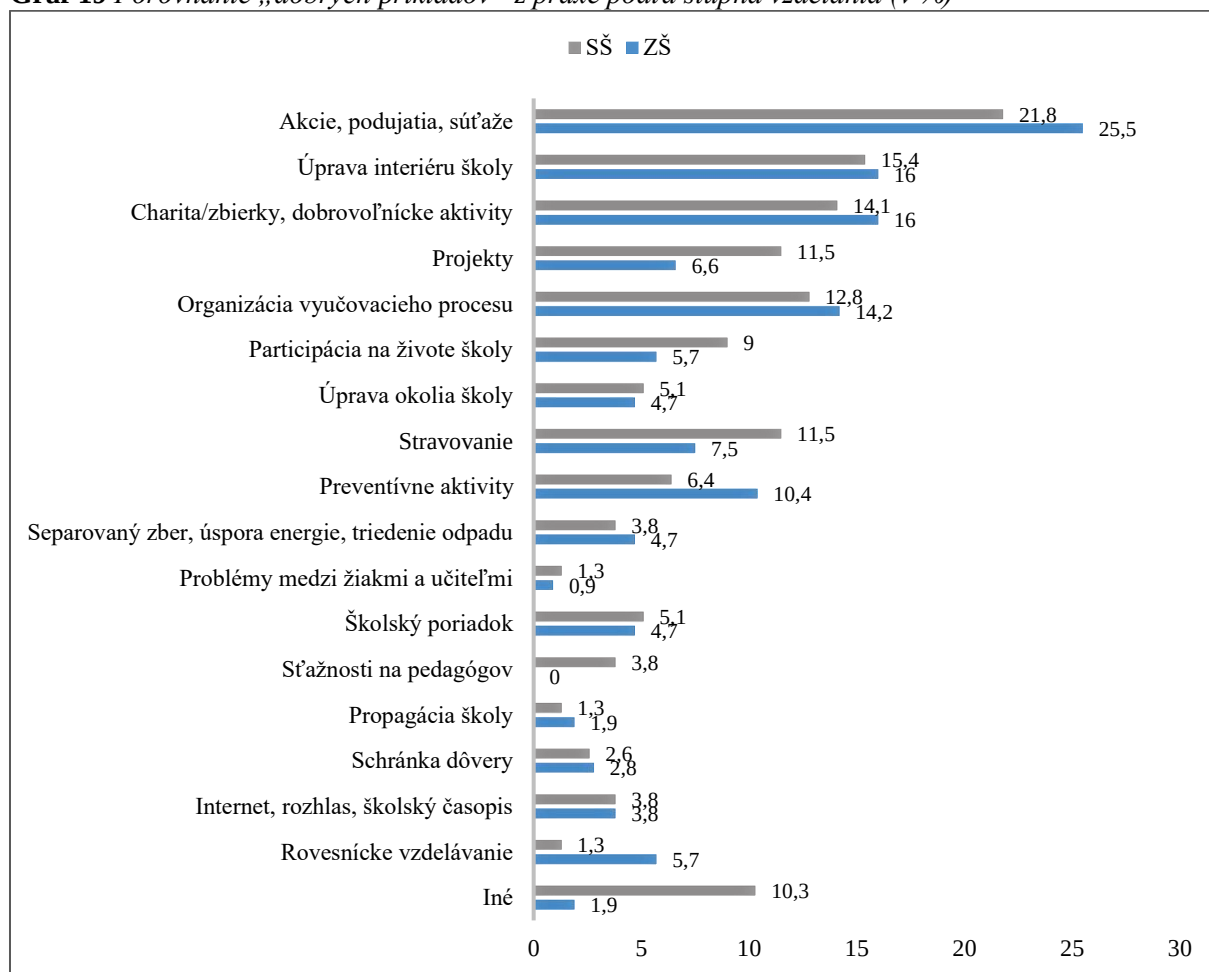
Spolu so zisťovaním konkrétnych návrhov a pripomienok žiackej samosprávy predložených v tomto alebo v minulom školskom roku vedeniu školu sme sledovali aj tzv. dobrý príklad. Teda to, ako sa z iniciatívy žiakov, členov žiackej školskej rady a pomocou ich aktívnej účasti podarilo identifikovať dôležitý problém, vyriešenie ktorého prospelo nielen rozvoju školy, ale poskytlo aj samotným žiakom príklad fungovania demokracie a upevnilo sa v nich presvedčenie, že sú právoplatnými členmi školskej samosprávy. Je dôležité, aby boli členovia žiackych samospráv a vedenie škôl v rámci získaných informácií oboznámení s tzv. dobrými príkladmi z praxe a mali

možnosť získať poznatky o tom ako sa v iných školách riešia tieto problémy a ako je možné iných žiakov inšpirovať a motivovať k ďalšej kvalitnejšej práci. Z výsledkov prieskumu vyplýva, že **väčšina (68,3 %) riaditeľov základných a stredných škôl neuviedla žiadny dobrý príklad z praxe. Takouto aktivitou sa pochválilo 31,7 % opýtaných**, od ktorých sme získali 187 odpovedí, pričom najčastejšie uvádzali:

- realizáciu rôznych akcií, podujatí a súťaží (45/24,1 %),
- úpravu školského interiéru (šatne, toalety, oddychová zóna a pod.; 30/16,0 %),
- rôzne dobrovoľnícke aktivity, charitatívne zbierky (29/15,5 %)
- pripomienky k organizácii vyučovacieho procesu (rozvrh hodín, zvonenie, začiatok vyučovania, prestávky; 25/13,4 %),
- skvalitnenie možností na stravovanie (školský bufet, zlepšenie kvality stravy v školskej jedálni, automaty na nápoje/jedlo, 18/9,6 %),
- spoluprácu pri organizovaní preventívnych aktivít, odhaľovaní šikanovania/kyberšikanovania, dílerstva drog (16/8,6 %),
- realizáciu úspešných projektov, ktoré navrhli členovia žiackych školských rád alebo na ktorých sa spolupodieľali (16/8,6 %),
- participáciu žiakov na živote školy (demokratické voľby, zástupca ŽŠR sa zúčastňuje na rokovaní rady školy, možnosť rozhodovať o použití financií v rámci participatívneho rozpočtu, 14/7,5 %),
- pripomienky k vnútornému školskému poriadku (9/4,8 %),
- úpravu okolia školy (9/4,8 %),
- separovaný zber, úspora energie, triedenie odpadu (8/4,3 %),
- internetové pripojenie, rozhlasové vysielanie, školský časopis (7/3,7 %),
- rovesnícke vzdelávanie (7/3,7 %),
- zriadenie schránky dôvery (5/2,7 %),
- odôvodnené sťažnosti na pedagógov (63/1,6 %),
- propagáciu školy (internetová stránka, logo, reklamné predmety, 3/1,2 %),
- riešenie problémov vo vzťahoch medzi žiakmi a pedagógmi (2/1,1 %),
- iné dobré príklady (poukazovanie na rôzne nedostatky, organizovanie konferencie ŽŠR, pochodu na protest proti účasti fašistov v parlamente..., 10/5,3 %).

Dobrý príklad uviedla približne štvrtina riaditeľov základných (26,7 %) a takmer polovica riaditeľov stredných škôl (42,7 %). V základných (25,5 %) aj stredných školách (21,8 %) v rámci dobrých príkladov z praxe dominovala organizácia a realizácia akcií, podujatí a súťaží. Ako vidieť z *grafu19*, výrazné rozdiely podľa stupňa vzdelania sa nezaznamenali.

Graf 19 Porovnanie „dobrých príkladov“ z praxe podľa stupňa vzdelania (v %)

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uviesť viac odpovedí

Podľa **typu strednej školy** sa zistili väčšie rozdiely. Dobrým príkladom činnosti žiackej samosprávy sa pochválila polovica opýtaných z gymnázií (52,5 %) a 40,0 % zo stredných odborných škôl a konzervatórií. V gymnáziách bola najčastejšie uvádzaná organizácia a realizácia rôznych akcií, podujatí a súťaží (38,1 %), zatiaľ čo riaditelia stredných odborných škôl a konzervatórií najčastejšie uvádzali charitatívne a dobrovoľnícke aktivity (19,3 %). V stredných odborných školách a konzervatóriách sa častejšie venovali úprave školského interiéru (17,5 %; GYM: 9,5 %), charite a dobrovoľníctvu (19,3 %; GYM: 0%), realizácii projektov (14,0 %; GYM: 4,8 %), preventívnym aktivitám (8,8 %; GYM: 0 %), separovanému zberu, úspore energie (5,3 %; GYM: 0 %), sťažnostiam na pedagógov (5,3 %; GYM: 0 %), internetovému pripojeniu, rozhlasu a školskému časopisu (5,3 %; GYM: 0 %) a pripomienkam k organizácii vyučovacieho procesu (15,8 %; GYM: 4,8 %). V gymnáziách mali prevahu oproti SOŠ a konzervatóriám dobré príklady venované organizácii a realizácii akcií, podujatí a súťaží (38,1 %; SOŠ+KON: 15,8 %), pripomienkam k školskému poriadku (14,3 %; SOŠ+KON: 1,8 %), riešeniu vzťahov medzi žiakmi a učiteľmi (4,8 %; SOŠ+KON: 0 %) a iným dobrým príkladom (19,0 %; SOŠ+KON: 7,0 %). Riaditelia oboch typov stredných škôl v približne rovnakej miere uvádzali participáciu žiakov na živote školy (GYM: 9,5 %; SOŠ+KON: 8,8 %), úpravu okolia školy (GYM: 4,8 %; SOŠ+KON: 5,3 %) a skvalitnenie stravovania (GYM: 14,3 %; SOŠ+KON: 10,5 %).

Dobrý príklad fungovania žiackej samosprávy uviedlo 43,1 % respondentov z Trenčianskeho kraja (BA: 37,3 %; BB: 33,9 %; KE: 33,3 %; NR: 32,7 %; ZA: 31,3 % a PO: 26,0 %), pričom v Trnavskom kraji na túto otázku konkrétne odpovedalo iba 15,6 % opýtaných. Hlbšia analýza zistených údajov ukázala niektoré rozdiely v dobrých príkladoch z praxe v jednotlivých **krajoch SR**. V Bratislavskom kraji mali prioritu pripomienky k organizácii vyučovacieho procesu a participácia žiakov na živote školy (obe: 21,1 %), pričom v Trnavskom (30,0 %), Trenčianskom (32,0 %), Nitrianskom (25,0 %), Banskobystrickom (20,0 %) a Prešovskom kraji (31,8 %) dominovali akcie, podujatia a súťaže, ktoré žiacka školská rada pomáhala organizovať a realizovať. V Žilinskom kraji venovali najviac pozornosti organizovaniu akcií, podujatí a súťaží súčasne s charitatívnymi a dobrovoľníckymi aktivitami (obe: 20,0 %). V Košickom kraji oslovení riaditelia najviac ocenili charitatívne a dobrovoľnícke aktivity (30,8 %).

Komparácia zistení ukázala, že od roku 2011 klesá počet riaditeľov stredných škôl, ktorí uvádzali dobré príklady (2011: 52,6 %, 2017: 49,9 %, 2021: 42,7 %). Z podrobnejšej analýzy vyplýva, že v roku 2011 mali prioritu dobré príklady zamerané na realizáciu úspešných projektov, na ktorých sa podieľala žiacka samospráva (2011: 30,9 %; 2017: 8,5 %; 2021: 11,5 %), zatiaľ čo v roku 2017 a 2021 riaditelia stredných škôl uvádzali uskutočňovanie akcií, podujatí a súťaží (2011: 4,8 %; 2017: 12,2 % a 2021: 21,8 %). Oproti minulému prieskumu z roku 2017 sa výrazne zvýšili dobré príklady z praxe venované akciám, podujatiam a súťažiam (2017: 12,2 %; 2021: 21,8 %), skvalitňovaniu stravovania (2017: 4,8 %; 2021: 11,5 %), charite/zbierkam, dobrovoľníckym aktivitám (2017: 8,8 %; 2021: 14,1 %), organizácii vyučovacieho procesu (2017: 7,5 %; 2021: 12,8 %) a úprave školského interiéru (2017: 10,5 %; 2021: 15,4 %). Zastúpenie ostatných sledovaných „dobrých príkladov“ sa výrazne nezmenilo (tabuľka 17).

Tabuľka 16 Porovnanie za roky 2011, 2017 a 2021 (v %)

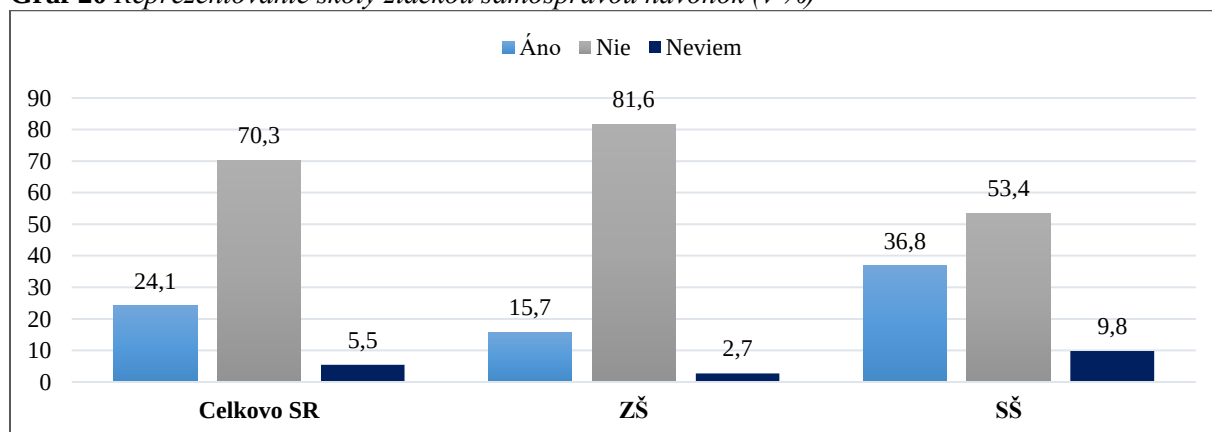
Dobré príklady z praxe	2011	2017	2021
akcie podujatia, súťaže	4,8	12,2	21,8
úprava školského interiéru	7,7	10,5	15,4
charita/zbierky, dobrovoľnícke aktivity	13,0	8,8	14,1
realizácia úspešných projektov	30,9	8,5	11,5
pripomienky k organizácii vyučovacieho procesu	-	7,5	12,8
participácia žiakov na živote školy	4,8	7,1	9,0
úprava okolia školy	-	5,4	5,1
skvalitnenie stravovania	10,1	4,8	11,5
preventívne aktivity	4,3	3,7	6,4
separovaný zber, úspora energie	1,9	3,1	3,8
zlepšenie vzťahov medzi žiakmi a učiteľmi	-	2,4	1,3
pripomienky k školskému poriadku	5,8	2,4	5,1
sťažnosti na pedagógov	2,9	2,0	3,8
propagácia školy	6,8	2,0	1,3
zriadenie schránky dôvery	-	1,0	2,6
internetové pripojenie, školský rozhlas a časopis	-	-	3,8
rovesnícke vzdelávanie	-	-	1,3
iné	4,3	4,1	10,3
SPOLU	113,7	113,0	140,9

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uviesť viac odpovedí.

Reprezentovanie školy navonok

Pre členov žiackej školskej rady je dôležité, aby mali k dispozícii dôležité informácie o mladých ľuďoch nielen v rámci školy, ale aj celého regiónu. Dosiahnutie dobrých výsledkov je dostatočným predpokladom pre úspešné **reprezentovanie záujmov školy a mladej generácie** nielen vo vnútri školy, ale i **navonok, vo vzťahu k iným subjektom**. Z odpovedí štvrtiny respondentov (24,1 %) vyplynulo, že žiacky samosprávny orgán zastupoval školu aj navonok, vo vzťahu k samospráve obce/mesta, kraja alebo k iným subjektom. Väčšina riaditeľov škôl (70,3 %) však priznala, že členovia ich žiackej školskej rady tieto možnosti nedostali a fungovali iba vo vzťahu k vedeniu školy. A 24 opýtaných (5,5 %) sa k danej otázke nevedelo vyjadriť. Na základe druhostupňovej analýzy sa zistili **signifikantné rozdiely podľa stupňa vzdelania, počtu žiakov a počtu obyvateľov**. Ako vidieť z *grafu 20*, v stredných školách žiacka samospráva zastupuje školy častejšie smerom navonok než v základných školách.

Graf 20 Reprezentovanie školy žiackou samosprávou navonok (v %)

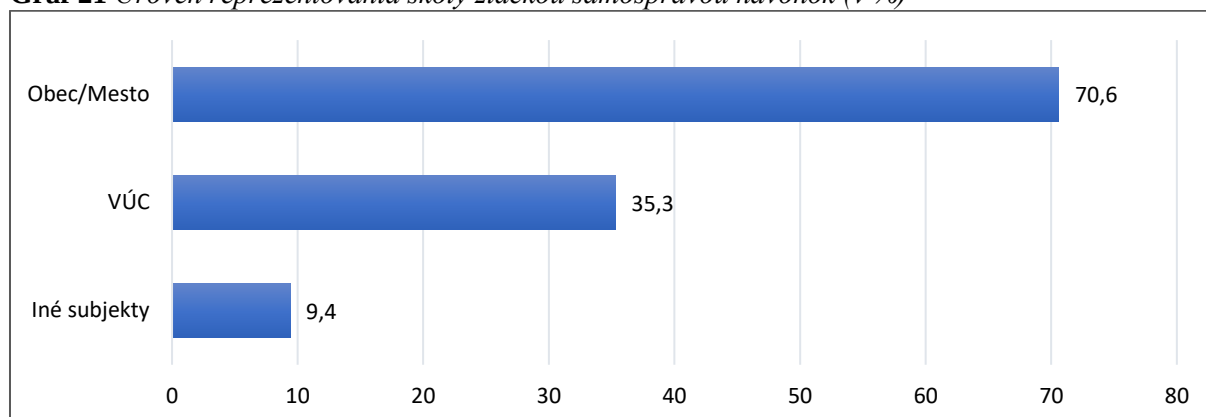
N=435

Z odpovedí riaditeľov škôl vyplynulo, že žiaci mohli zastupovať školu:

- na zasadnutiach obce/mesta, pri organizovaní akcií a podujatí (40,0 %),
- v mestskom študentskom/mládežníckom parlamente (28,2 %),
- vo vzťahu k vyššiemu územnému celku (11,8 %),
- v krajskom študentskom parlamente (5,9 %),
- v Rade mládeže (7,1 %),
- v krajskej rade žiackych školských rád (10,6 %),
- vo vzťahu k CVČ, ICM (2,4 %) a
- vo vzťahu k rôznym občianskym združeniam, charitatívnym organizáciám a pod. (9,4 %).

Z uvedeného vyplýva, že **žiacke samosprávy reprezentujú záujmy školy najčastejšie na úrovni obce alebo mesta (70,6 %)**, potom vo vzťahu k samospráve vyššieho územného celku (35,3 %) a každá desiatu vo vzťahu k iným subjektom (9,4 %; občianskym združeniam a charitatívnym organizáciám) (*graf 21*).

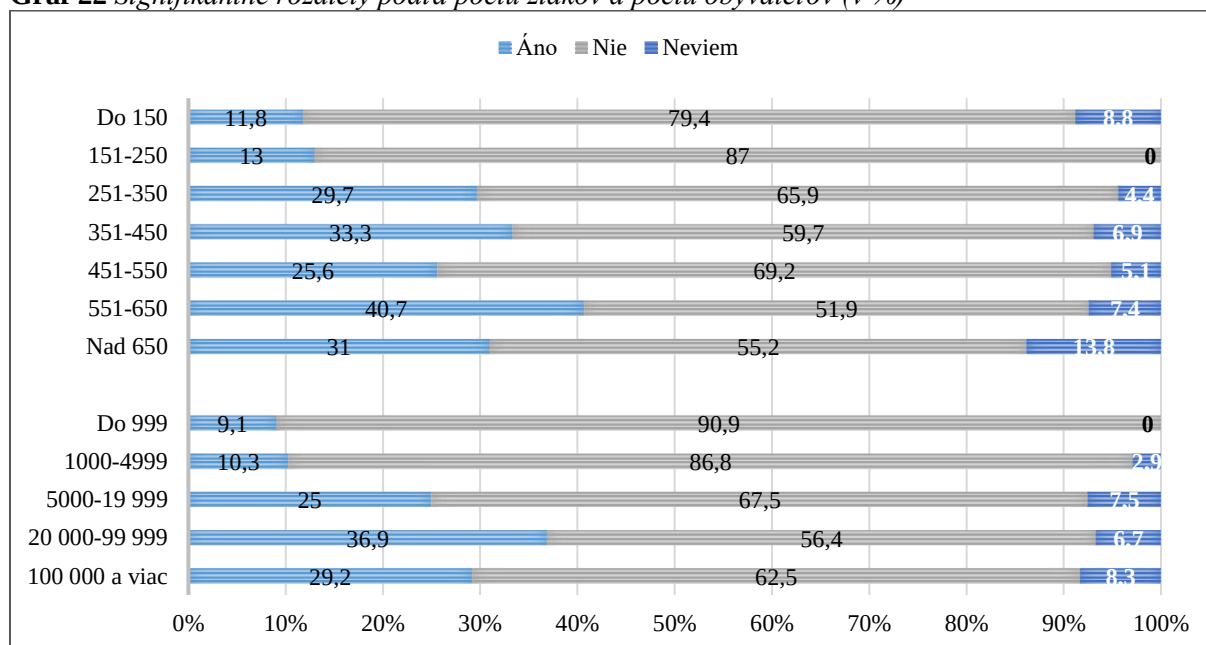
Graf 21 Úroveň reprezentovania školy žiackou samosprávou navonok (v %)

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uviesť viac odpovedí; N=98.

Najlepšia situácia bola zistená v školách s **počtom žiakov** 551 až 650, kde až 40,7 % riaditeľov potvrdilo, že členovia žiackeho samosprávneho orgánu reprezentovali školu i vo vzťahu k vonkajším subjektom. Najmenšiu možnosť mali žiaci v tomto smere v školách s počtom žiakov do 250 (graf 22). Vo vzťahu **k počtu obyvateľov** v sídle školy sa zistilo, že najviac kladných odpovedí uviedli riaditelia v stredne veľkých mestách (36,9 %), naopak, najmenej vo vidieckych školách.

Graf 22 Signifikantné rozdiely podľa počtu žiakov a počtu obyvateľov (v %)

Z uvedených údajov vyplynulo, že od roku 2011 (2011: 56,7 %; 2017: 59,9 % a 2021: 36,8 %) poklesol počet stredoškolských žiackych samospráv, ktoré mohli reprezentovať školu navonok, vo vzťahu k iným subjektom. Oproti tomu sa mierne zvýšil počet škôl, kde členovia žiackej rady tieto možnosti nemali.

Tabuľka 17 Porovnanie za roky 2011, 2017 a 2021 (v %)

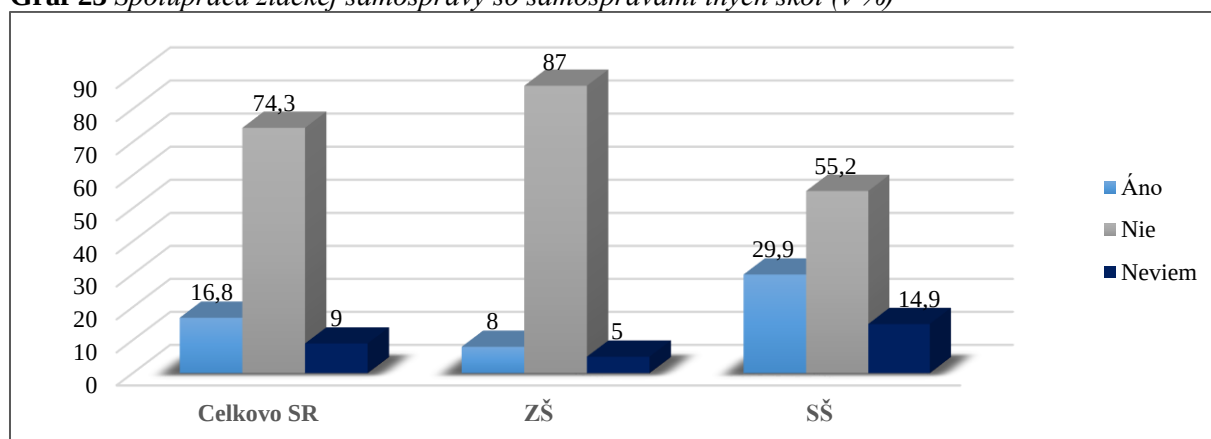
Reprezentovanie školy žiackou samosprávou navonok	2011	2017	2021
áno	56,7	59,9	36,8
nie	43,3	40,1	53,4
neviem	-	-	9,8

Spolupráca so žiackymi samosprávami z iných škôl

Spolupráca členov žiackych školských rád s rovesníkmi, ktorí v škole zastupujú rovnaké funkcie, bola hodnotená pozitívne, pretože mladí ľudia získali nielen možnosť nájsť si nové inšpirácie pre svoju činnosť a vymeniť si skúsenosti, ale mohli aj spolupracovať na organizovaní spoločných podujatí v rámci svojho bydliska. Z odpovedí respondentov vyplynulo, že **len 16,8 % riaditeľov základných a stredných škôl malo informácie o tom, že členovia ich žiackych samosprávnych orgánov sú v kontakte s inými rovesníkmi**. Na otázku záporne odpovedala väčšina riaditeľov (74,3 %) a 9,0 % respondentov sa nevedelo k tejto téme vyjadriť.

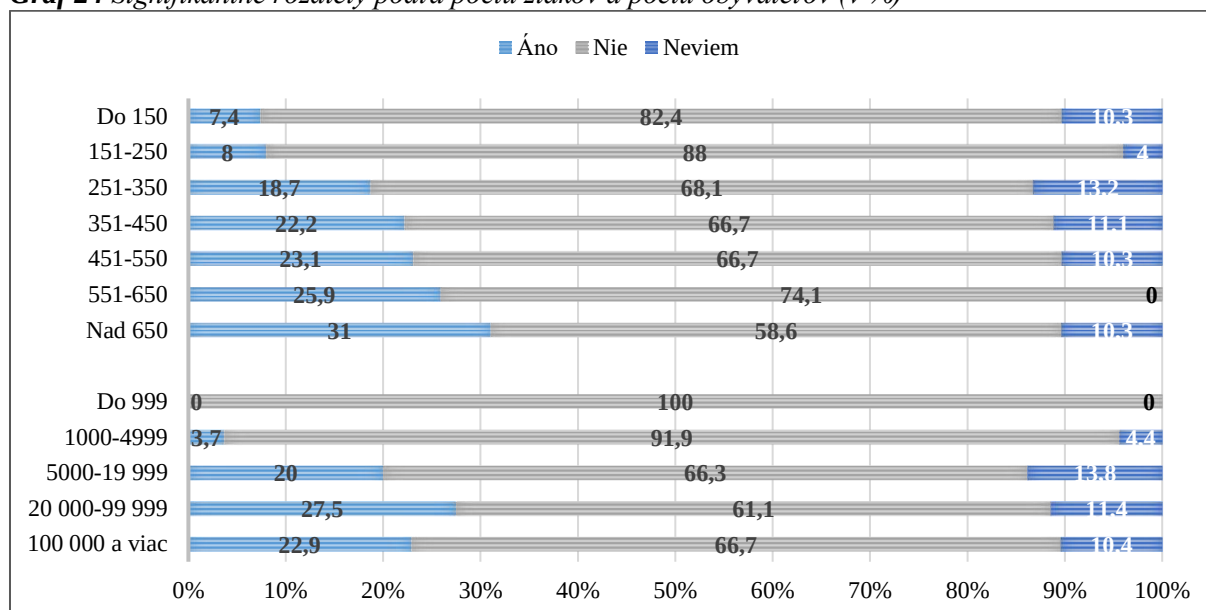
Z odpovedí oslovených riaditeľov bolo zrejmé, že žiaci najčastejšie spolupracovali a vymieňali si skúsenosti so žiackymi samosprávami z iných škôl v mestských študentských/mládežníckych parlamentoch na spoločných zasadnutiach, prípadne boli v kontakte aj s členmi žiackych školských rád v rámci celého kraja, vymieňali si skúsenosti s členmi Rady mládeže v príslušnom kraji, kontaktovali sa s pracovníkmi neziskových organizácií, mestských úradov, centier voľného času a pod. Cieľom týchto stretnutí bolo organizovanie spoločných športových, kultúrnych a charitatívnych aktivít, ale i výmena skúseností a riešenie problémov.

Graf 23 Spolupráca žiackej samosprávy so samosprávami iných škôl (v %)

Členovia žiackej samosprávy vo vyššej miere spolupracovali s inými samosprávami v stredných školách (29,9 %; ZŠ: 8,0 %), pričom v základných školách existoval vyšší počet žiackych samosprávnych orgánov, ktoré tento druh spolupráce nenadviazali (87,0 %; SŠ: 55,2 %). Je zaujímavé, že na otázku nevedelo odpovedať až 14,9 % riaditeľov stredných škôl. Prezentované zistenia ukázali, že v **stredných školách bola evidovaná vyššia forma spolupráce, ako aj nižšia informovanosť riaditeľov než v základných školách (graf 24)**.

Graf 24 Signifikantné rozdiely podľa počtu žiakov a počtu obyvateľov (v %)

Najviac kontaktov mali členovia žiackych školských rád z najväčších škôl (31,0 %), naopak, najmenej z menších škôl s počtom žiakov do 250. Vo vzťahu k **počtu obyvateľov** spoluprácu členov žiackej školskej rady so samosprávnymi orgánmi pôsobiacimi v iných školách deklarovali až v stredne veľkých a väčších obciach (3,7 %). V menších aj väčších mestách bol výrazne väčší rozvoj tejto spolupráce. Zistené údaje ukázali, že **spolupráca členov žiackych školských rád s inými samosprávnymi orgánmi sa rozvíjala častejšie v stredných školách, vo väčších školách sídliačich v stredne veľkých a veľkých mestách.**

Komparácia prezentovaných dát potvrdila, že od roku 2011 sa znížil počet stredných škôl, kde členovia žiackej školskej rady spolupracovali so žiackymi samosprávami pôsobiacimi v iných školách a zvýšil sa počet škôl, kde tento druh spolupráce členovia žiackeho samosprávneho orgánu nenadviazali. Počet riaditeľov, ktorí na túto otázku nevedeli odpovedať, sa mierne zvýšil. Zo zistených dát vyplynulo, že v súčasnosti **výrazne nižší počet členov žiackych školských rád spolupracoval so svojimi kolegami pôsobiacimi v iných stredných školách než v roku 2017, ale aj v roku 2011.**

Tabuľka 18 Porovnanie za roky 2011, 2017 a 2021 (v %)

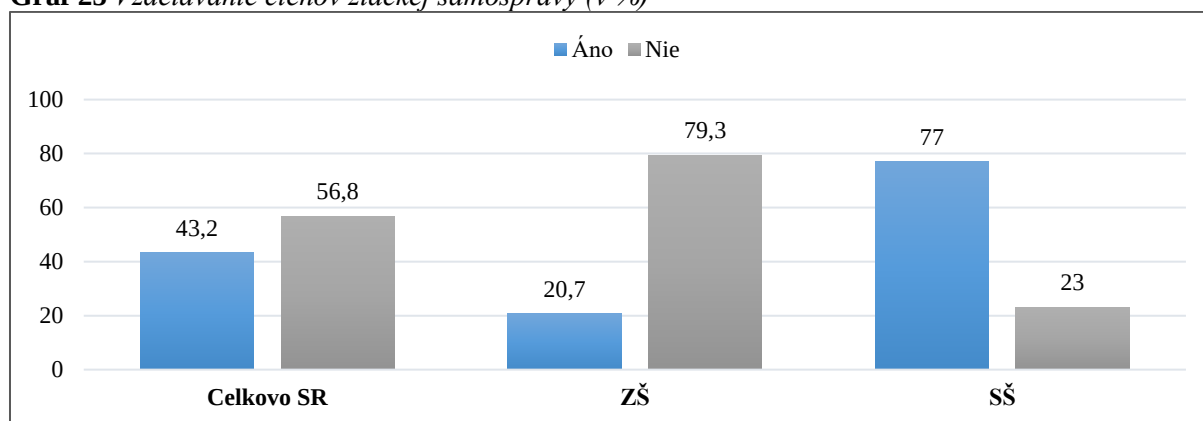
Spolupráca žiackej samosprávy so samosprávami iných škôl	2011	2017	2021
áno	37,1	43,4	29,9
nie	54,1	47,0	55,2
neviem	8,8	9,6	14,9

Vzdelávanie členov žiackej samosprávy

Zvýšenie kvality práce žiackej školskej rady si vyžaduje, aby sa žiaci v tejto oblasti sústavne vzdelávali. **Iba 43,2 % riaditeľov základných a stredných škôl uviedlo, že členovia ich žiackej školskej samosprávy sa vzdelávali, prípadne sa zúčastnili na iných aktivitách určených na zvýšenie efektivity práce žiackeho samosprávneho orgánu.**

Viac ako polovica (56,8 %) respondentov na otázku odpovedala záporne, pričom niektorí riaditelia vyjadrili názor, že členov ich žiackeho samosprávneho orgánu s takouto ponukou nikto neoslovil a na vzdelávaciu aktivitu nepozval. Na základe týchto informácií predpokladáme, že členovia žiackych školských rád by prejavili o vzdelávanie záujem, avšak chýbali im potrebné informácie o jednotlivých vzdelávacích aktivitách ako aj samotný dostatok, resp. dostupnosť vzdelávacích možností.

Graf 25 Vzdelávanie členov žiackej samosprávy (v %)

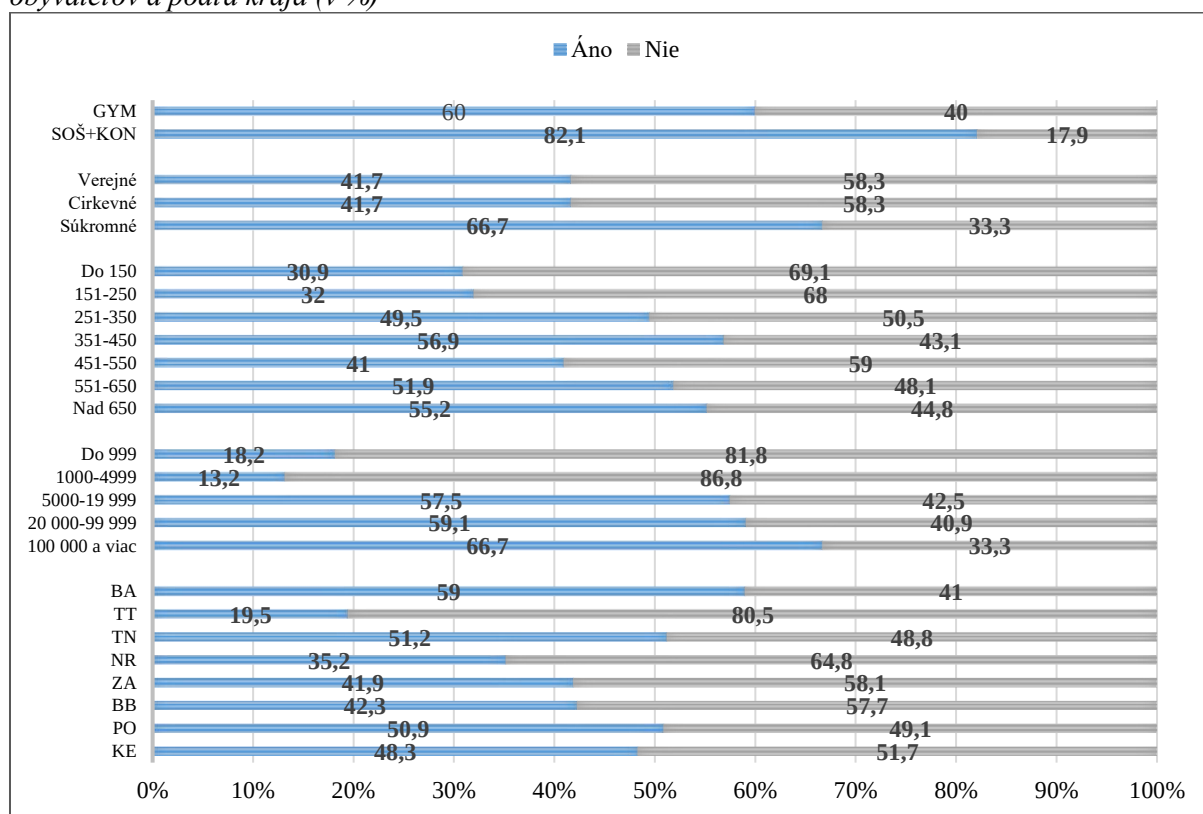
Vzdelávacie aktivity absolvovali žiaci v 77,0 % stredných škôl a iba v päťtine (20,7 %) základných škôl. Z uvedeného zistenia vyplynulo, že **v stredných školách bola zaznamenaná výrazne lepšia situácia než v základných školách**. Podľa jednotlivých typov stredných škôl, sa častejšie vzdelávacích aktivít zúčastnili členovia žiackych samospráv v stredných odborných školách a konzervatóriách (82,1 %) než v gymnáziách (60,0 %). Na základe zistených dát možno konštatovať, že **vzdelávaniu predsedov a členov žiackych školských rád by bolo potrebné venovať viac pozornosti v základných školách**.

Rozdiely podľa typu zriaďovateľa dokumentujú, že vzdelávacie podujatia absolvovalo 66,7 % žiakov zo súkromných a v nižšom počte sa do týchto aktivít zapojili žiaci z verejných a cirkevných škôl (obe 41,7 %). Podľa veľkosti školy mali lepšie možnosti vzdelávať sa žiaci zo škôl s počtom žiakov od 351 do 450 (56,9 %), nad 650 žiakov (55,2 %) a od 551 do 650 (51,9 %).

Rozdiely sa potvrdili aj podľa počtu obyvateľov a podľa kraja. Viac sa vzdelávali členovia žiackych samospráv zo škôl sídliačich vo väčších, ale aj menších mestách. Rozdiely podľa krajov SR ukázali, že vzdelávacie podujatia absolvovalo 59,0 % žiakov základných a stredných škôl Bratislavského kraja. Do týchto aktivít sa o niečo nižšom počte zapojili aj členovia žiackych školských rád v Trenčianskom (51,2 %), Prešovskom (50,9 %) a Košickom kraji (48,3 %), pričom v Trnavskom kraji sa vzdelávala len päťtina (19,5 %) členov žiackych samospráv.

Zistené údaje potvrdili, že **najlepšia situácia bola zaregistrovaná v Bratislavskom kraji, pričom najviac rezerv vo vzdelávaní členov žiackej samosprávy bolo zistených v Trnavskom kraji (graf 26)**.

Graf 26 Signifikantné rozdiely podľa typu strednej školy, typu zriaďovateľa, počtu žiakov, počtu obyvateľov a podľa kraja (v %)

Z porovnania údajov vyplynulo, že od roku 2011 (2011: 63,0 %; 2017: 56,5 % a 2021: 77,0 %) sa zvýšil počet žiackych samospráv stredných škôl, ktorých členovia absolvovali vzdelávacie podujatia. Oproti tomu sa výrazne znížil počet škôl (2011: 37,0 %, 2017: 43,5 % a 2021: 23,0 %), kde členovia žiackej školskej rady tieto možnosti nemali. Zistené údaje ukázali, že v súčasnosti väčšina riaditeľov stredných škôl potvrdila, že členovia ich žiackej školskej rady sa zúčastnili na vzdelávacom podujatí. Považujeme za dôležité, aby vedenie každej školy, kde je ustanovená žiacka samospráva, zabezpečilo svojim žiakom možnosť vzdelávať sa v predmetnej oblasti. Tieto aktivity pomáhajú zvýšiť nielen efektivitu práce žiackych samospráv, ale umožňujú ich členom aj nadviazať priateľské kontakty a výmenu potrebných skúseností, čo sa v konečnom dôsledku prejaví na kvalite práce členov žiackych samosprávnych orgánov.

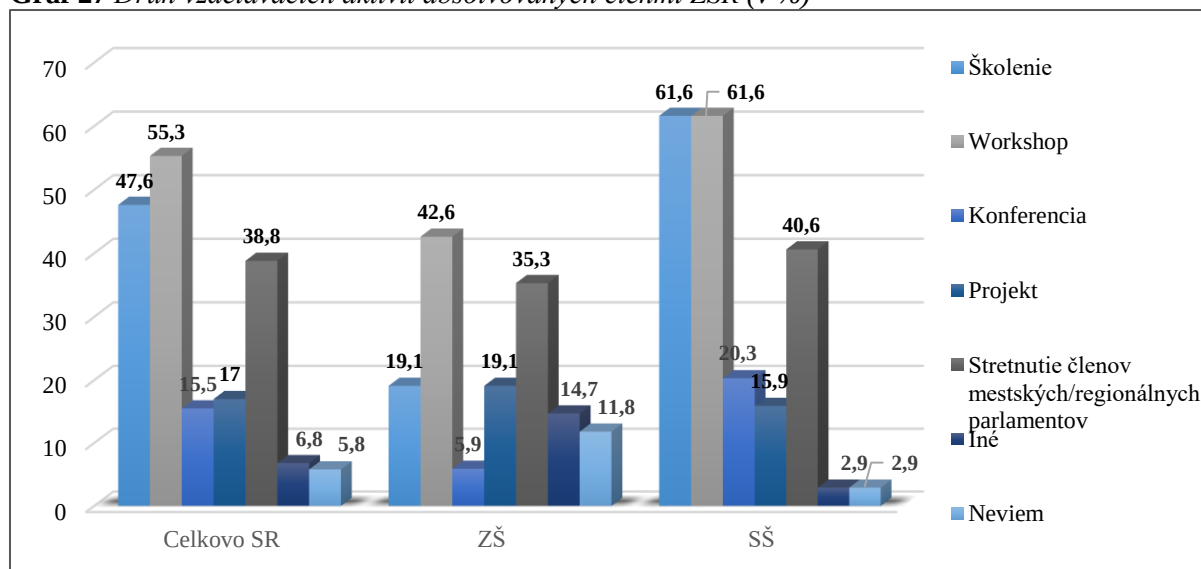
Tabuľka 19 Porovnanie za roky 2011, 2017 a 2021 (v %)

Vzdelávanie členov žiackej samosprávy	2011	2017	2021
áno	63,0	56,5	77,0
nie	37,0	43,5	23,0

Podrobnejšia analýza získaných dát ukázala, že najvyšší počet členov žiackych samospráv absolvoval workshop (114/55,3 %) a školenie (98/47,6 %). Žiaci sa v omnoho nižšej miere zúčastnili stretnutí členov mestských a regionálnych parlamentov (80/38,8 %), projektov (35/17,0 %), konferencií (32/15,5 %) a iných aktivít (14/6,8 %). Približne 12 (5,8 %) respondentov nevedelo na danú otázku odpovedať. Prezentované zistenia ukázali, že existuje viac druhov vzdelávacích aktivít.

Obsahovo sú zamerané nielen na poskytovanie informácií o práci žiackych samosprávnych orgánov, ale aj na rozvoj komunikatívnych zručností a asertívneho správania. Žiaci tak môžu získať množstvo užitočných poznatkov o tom, ako správne presadzovať vlastné názory, motivovať spolužiakov k spoločným aktivitám, prekonávať pocit neúspešnosti a pod. Bolo by preto potrebné, aby sa čo najväčší počet členov žiackych samospráv mohol do týchto podujatí zapojiť a vzdelávanie absolvovať.

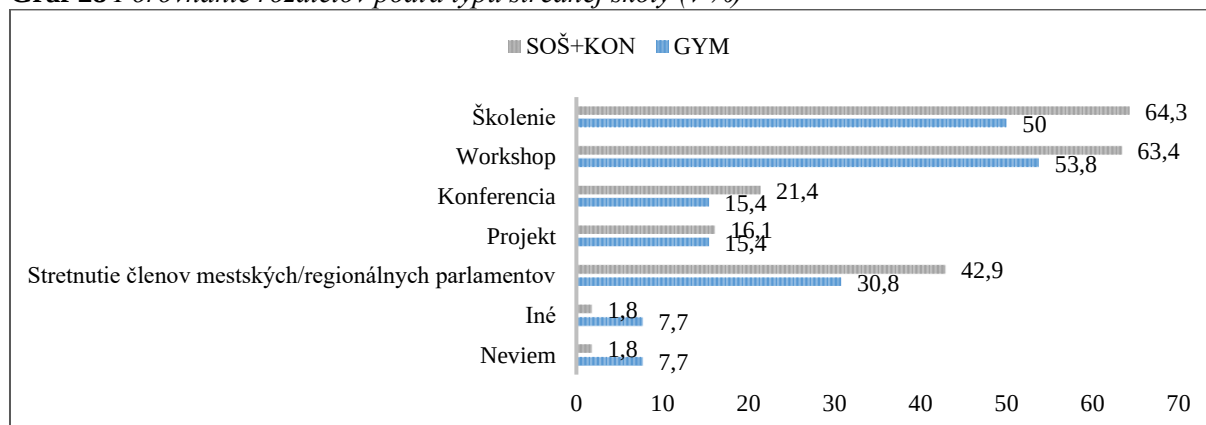
Graf 27 Druh vzdelávacích aktivít absolvovaných členmi ŽŠR (v %)

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uviesť viac odpovedí. N=385.

Ako vidieť z grafu 27, všetkých sledovaných vzdelávacích aktivít sa stredoškoláci zúčastnili vo väčšej miere, okrem stretnutí členov mestských/regionálnych parlamentov, ktoré uvádzali riaditelia základných škôl o niečo častejšie (19,1 %; SŠ: 15,9 %). Gymnazisti aj žiaci stredných odborných škôl a konzervatórií absolvovali najčastejšie v rámci vzdelávania členov žiackych samospráv rôzne druhy školení a workshopov. Žiaci stredných odborných škôl a konzervatórií sa častejšie vzdelávali v takmer všetkých sledovaných aktivitách (graf 28), okrem projektov, ktoré absolvovali v podobnej miere ako v gymnáziách. Podrobnejšie určiť druh vzdelávania, ktoré ich žiaci absolvovali, nevedelo 7,7 % riaditeľov z gymnázií a 1,8 % zo stredných odborných škôl a konzervatórií.

Graf 28 Porovnanie rozdielov podľa typu strednej školy (v %)

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uviesť viac odpovedí.

Členovia žiackych školských rád v Bratislavskom (41,7 %), Trnavskom (50,0 %), Trenčianskom (75,0 %), Nitrianskom (46,4 %), Banskobystrickom (59,3 %) a Košickom kraji (58,6 %) sa najčastejšie v rámci vzdelávania zúčastnili na workshope, v Žilinskom (51,5 %) a Prešovskom kraji (75,9 %) preferovali školenia. Na otázku nevedeli odpovedať najmä riaditelia v Trnavskom kraji (16,7 %). Údaje potvrdili, že **najlepšia situácia je v Prešovskom kraji, najmenej možností na vzdelávanie mali samosprávy v Nitrianskom a Trnavskom kraji** (tabuľka 20).

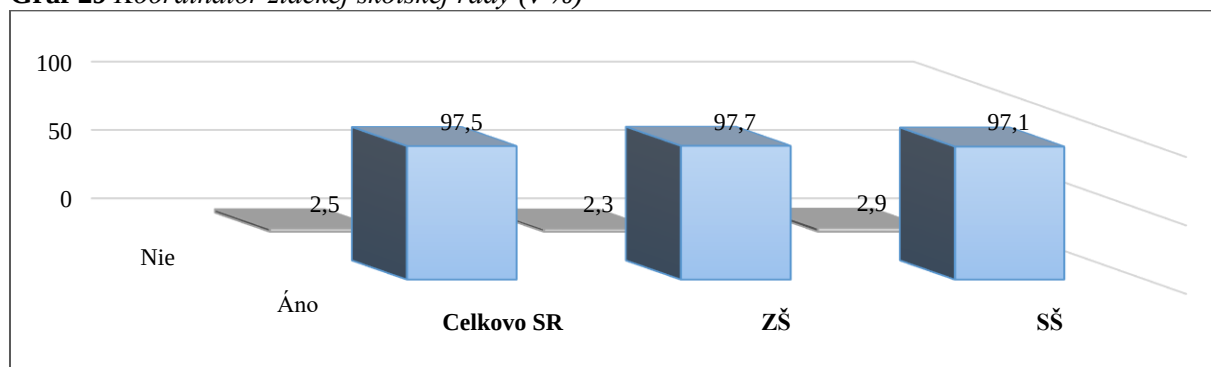
Tabuľka 20 Porovnanie rozdielov podľa kraja

Druh vzdelávacích aktivít absolvovaných členmi ŽŠR	Kraj							
	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
školenie	33,3	25,0	37,5	42,9	51,5	40,7	75,9	55,2
workshop	41,7	50,0	75,0	46,4	48,5	59,3	62,1	58,6
konferencia	20,8	8,3	8,3	7,1	15,2	7,4	34,5	17,2
projekt	12,5	16,7	20,8	10,7	15,2	11,1	34,5	13,8
stretnutie členov mestských/regionálnych parlamentov	33,3	33,3	54,2	28,6	42,4	37,0	34,5	44,8
iné	8,3	8,3	4,2	3,6	9,1	14,8	3,4	3,4
neviem	8,3	16,7	8,3	7,1	6,1	3,7	3,4	0

Koordinátor žiackej školskej rady

Z predchádzajúcich výskumných zistení² vyplynulo, že pri formovaní a fungovaní žiackych školských rád zohráva dôležitú úlohu koordinátor žiackej samosprávy. Zákon č. 596/2003 v ustanovení § 26 legislatívne upravuje existenciu a fungovanie ŽŠR, avšak funkcia koordinátora nie je v tomto zákone upravená. Napriek tomuto faktoru, ako vyplynulo aj z našich zistení, väčšina žiackych školských samospráv (97,5 %) spolupracuje s koordinátorom. Iba 11/2,5 % riaditeľov sa vyjadrilo negatívne. Väčšinou funkciu koordinátora zastáva jeden z pedagógov školy, výchovný poradca a pod.

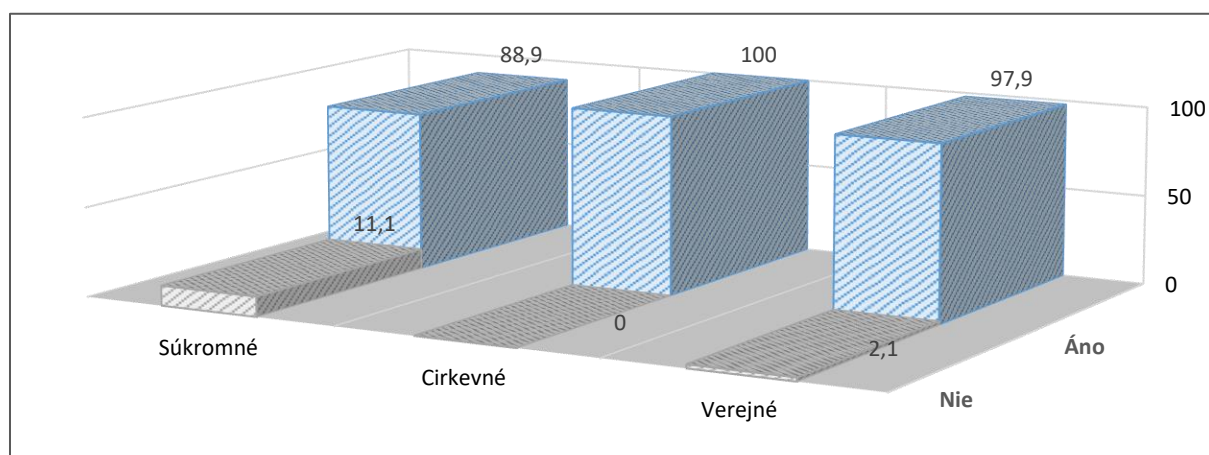
Graf 29 Koordinátor žiackej školskej rady (v %)

Druhostupňová analýza potvrdila signifikantné rozdiely **podľa typu zriaďovateľa** (graf 30). Zo zistení vyplýva, že funkciu koordinátora žiackej samosprávy majú ustanovenú najčastejšie cirkevné školy, o niečo menej verejné školy a najmenej súkromné školy.

² Bošňáková, M.: Občianska a politická participácia samosprávnych orgánov stredoškolskej mládeže, ÚIPS, Bratislava 2006.

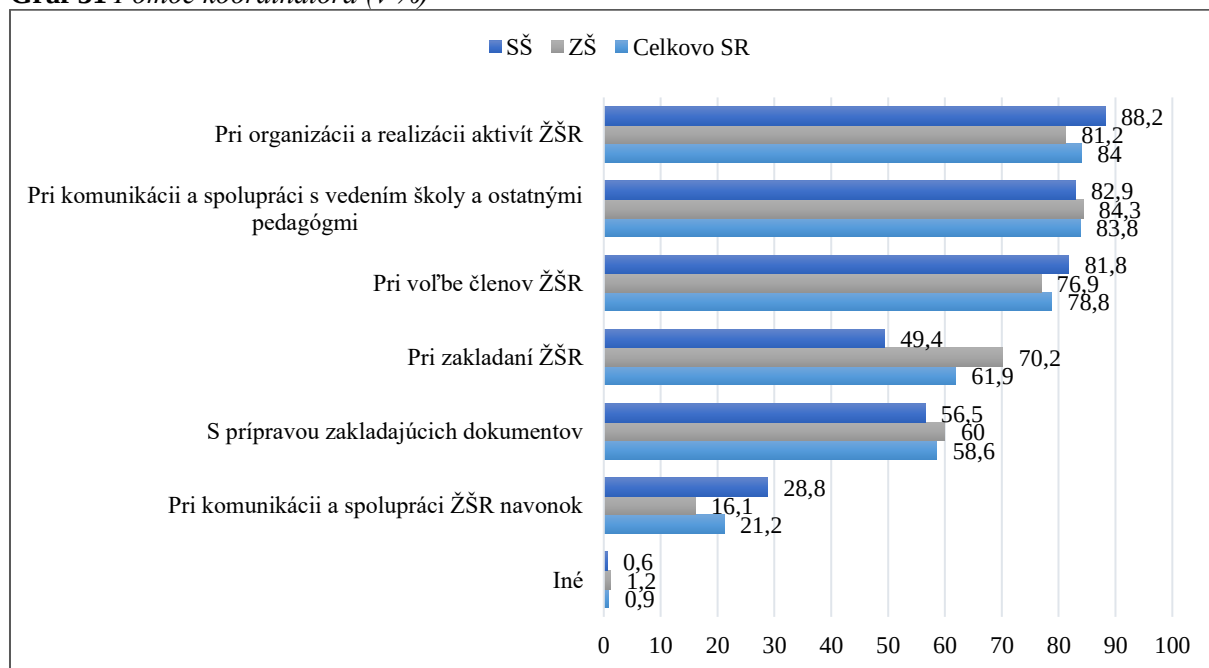
Graf 30 Signifikantné rozdiely podľa typu zriaďovateľa (v %)

N=433

Na otázku, v čom konkrétnom pomáha koordinátor, odpovedalo 425 (97,7 %) respondentov, ktorí uviedli až 1 654 odpovedí. Ako vidieť z *grafu 31*, koordinátor ŽŠR zohráva dôležitú úlohu najmä pri organizácii a realizácii samotných aktivít (84,0 %) žiackej samosprávy, pri komunikácii a spolupráci s vedením školy a pedagógmi (83,8 %) a pri voľbe jednotlivých členov žiackej rady (78,8 %). Väčšina opýtaných vníma aj ich dôležitú úlohu pri ustanovení žiackej samosprávy v školách (61,9 %) a s prípravou zakladajúcich dokumentov (58,6 %). Výrazne menej opýtaných uviedlo pomoc pri komunikácii a spolupráci žiackej samosprávy napríklad vo vzťahu k samospráve kraja, mesta, obce a iným subjektom (21,2 %). Pomoc koordinátora potrebovali častejšie žiaci v základných školách (*graf 31*) pri zriaďovaní žiackej samosprávy (70,2 %; SŠ: 49,4 %), stredoškólači prekvapujúco pri viacerých aktivitách smerom navonok (28,8 %; ZŠ: 16,1 %) ako aj pri organizácii a realizácii aktivít žiackej samosprávy (88,2 %; ZŠ: 81,2 %) a pri voľbe členov (81,8 %; ZŠ: 76,9 %).

Graf 31 Pomoc koordinátora (v %)

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uviesť viac odpovedí. N=425.

Rozdiely podľa **typu strednej školy** ukázali na častejšiu pomoc koordinátora v stredných odborných školách a konzervatóriách pri ustanovení ŽŠR (54,2 %; GYM: 33,3 %) a so zakladajúcimi dokumentmi (60,3 %; GYM: 43,6 %), pri voľbe členov (83,2 %; GYM: 76,9 %) a pri činnosti smerom navonok (32,8 %; GYM: 15,4 %). Komunikáciu a spoluprácu s vedením a pedagógmi (GYM: 84,6 a SOŠ+KON: 82,4 %) a činnosť žiackej samosprávy (GYM: 87,2 % a SOŠ+KON: 88,5 %) zvládali v spolupráci s koordinátorom v podobnej miere. Rozdiely sa potvrdili aj podľa **typu zriaďovateľa**. Najčastejšie pomoc potrebovali žiaci v súkromných, nasledovali verejné a potom cirkevné školy. Pri zakladaní ŽŠR im koordinátor pomáhal v podobnej miere, v prípade zakladajúcich dokumentov potrebovali väčšiu pomoc v súkromných školách. Pri komunikácii a spolupráci s vedením školy a pedagógmi je väčšia asistencia koordinátora potrebná v cirkevných školách, ale výrazne menej pri voľbe členov rady. Pomoc koordinátora pri organizácii a realizácii aktivít žiackej samosprávy najčastejšie uvádzali riaditelia zo súkromných, nasledovali verejné a potom cirkevné školy. V cirkevných školách si najlepšie poradili aj pri komunikácii a spolupráci navonok.

Tabuľka 21 Porovnanie rozdielov podľa typu zriaďovateľa (v %)

Pomoc koordinátora	Typ zriaďovateľa		
	verejné	cirkevné	súkromné
pri zakladaní ŽŠR	62,0	62,5	60,0
s prípravou zakladajúcich dokumentov	57,7	62,5	68,0
pri komunikácii a spolupráci s vedením školy a ostatnými pedagógmi	82,7	95,8	88,0
pri voľbe členov ŽŠR	79,8	66,7	76,0
pri organizácii a realizácii aktivít ŽŠR	84,0	70,8	96,0
pri komunikácii a spolupráci ŽŠR smerom navonok	22,3	8,3	16,0
iné	0,8	4,2	0

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uviesť viac odpovedí.

Podľa **kraja**, najčastejšie pomoc koordinátora uvádzali opýtaní v Trenčianskom kraji, potom v Banskobystrickom, Košickom a Prešovskom kraji, tretiu skupinu v poradí tvorili riaditelia v Nitrianskom a Žilinskom kraji a najmenej v Trnavskom kraji. Pri zakladaní žiackej samosprávy a pomoci s dokumentami potrebovali najviac pomoc žiaci v Trenčianskom a Nitrianskom kraji. Pomoc pri komunikácii a spolupráci s vedením školy a učiteľmi najmenej uvádzali riaditelia v Nitrianskom kraji. Koordinátor ŽŠR najviac pomáhal pri samotných aktivitách v Bratislavskom a Košickom kraji, naopak, najmenej v Trnavskom a Nitrianskom kraji. Činnosť smerom navonok dominovala v Trenčianskom a naopak, najmenej bola zastúpená v Trnavskom kraji (tabuľka 22).

Tabuľka 22 Porovnanie rozdielov podľa kraja (v %)

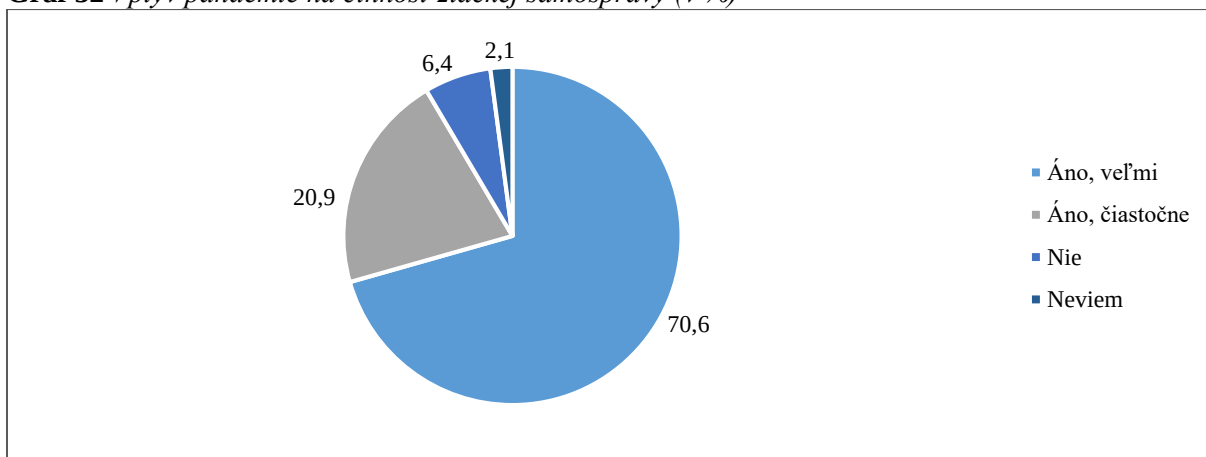
Pomoc koordinátora	Kraj							
	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
pri zakladaní ŽŠR	53,8	51,4	78,0	71,4	60,3	67,3	56,1	54,2
s prípravou zakladajúcich dokumentov	48,7	45,9	70,7	72,9	58,9	63,3	50,9	50,8
pri komunikácii a spolupráci s vedením školy a ostatnými pedagógmi	89,7	89,2	78,0	72,9	82,2	85,7	86,0	91,5
pri voľbe členov ŽŠR	82,1	75,7	82,9	78,6	75,3	79,6	78,9	79,7
pri organizácii a realizácii aktivít ŽŠR	92,3	75,7	85,4	77,1	82,2	85,7	84,2	91,5
pri komunikácii a spolupráci ŽŠR navonok	12,8	10,8	39,0	11,4	20,5	16,3	34,6	27,1
iné	0	0	0	0	4,1	0	0	1,7

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosť uviesť viac odpovedí.

Vplyv pandémie na činnosť žiackej samosprávy

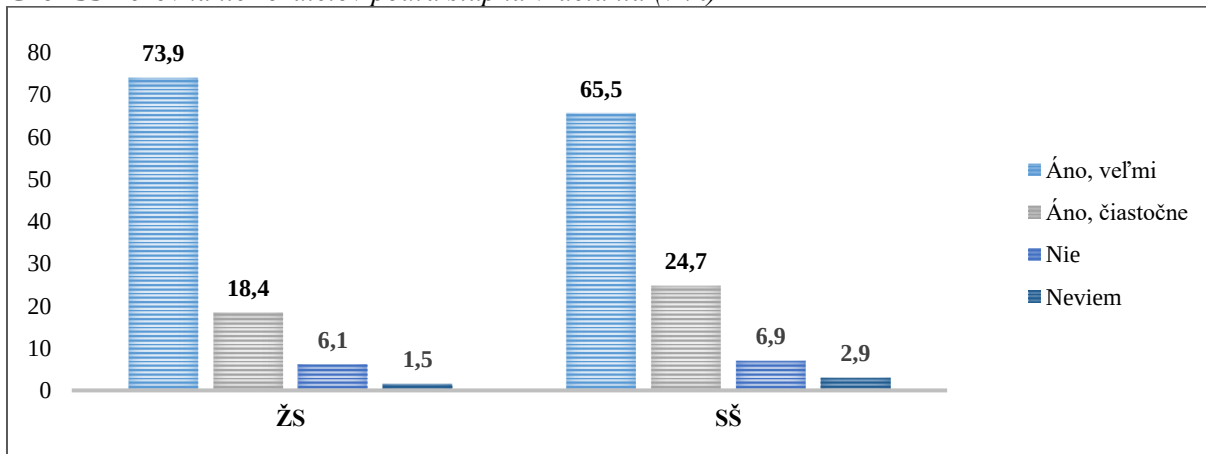
Od marca 2020 školy čelili zmeneným podmienkam vplyvom pandémie koronavírusu. Z výsledkov prieskumu vyplýva, že **vo väčšine škôl pandémie negatívne ovplyvnila činnosť žiackych samospráv** v základných, aj v stredných školách. Približne 70,6 % riaditeľov základných a stredných škôl sa vyjadrilo, že jej činnosť bola ovplyvnená do veľkej miery. Pätina pripustila čiastočný vplyv (20,9 %) a iba 28 (6,4 %) riaditeľov uviedlo, že pandémie nemala žiadny vplyv na činnosť žiackej školskej rady. Malá časť 9/2,1 % sa k danej otázke nevedela vyjadriť. Štatisticky významné rozdiely sa nepotvrdili podľa sledovaných znakov, pandémie ovplyvnila školy v podobnej miere (graf 32).

Graf 32 Vplyv pandémie na činnosť žiackej samosprávy (v %)

N=435

Graf 33 Porovnanie rozdielov podľa stupňa vzdelania (v %)

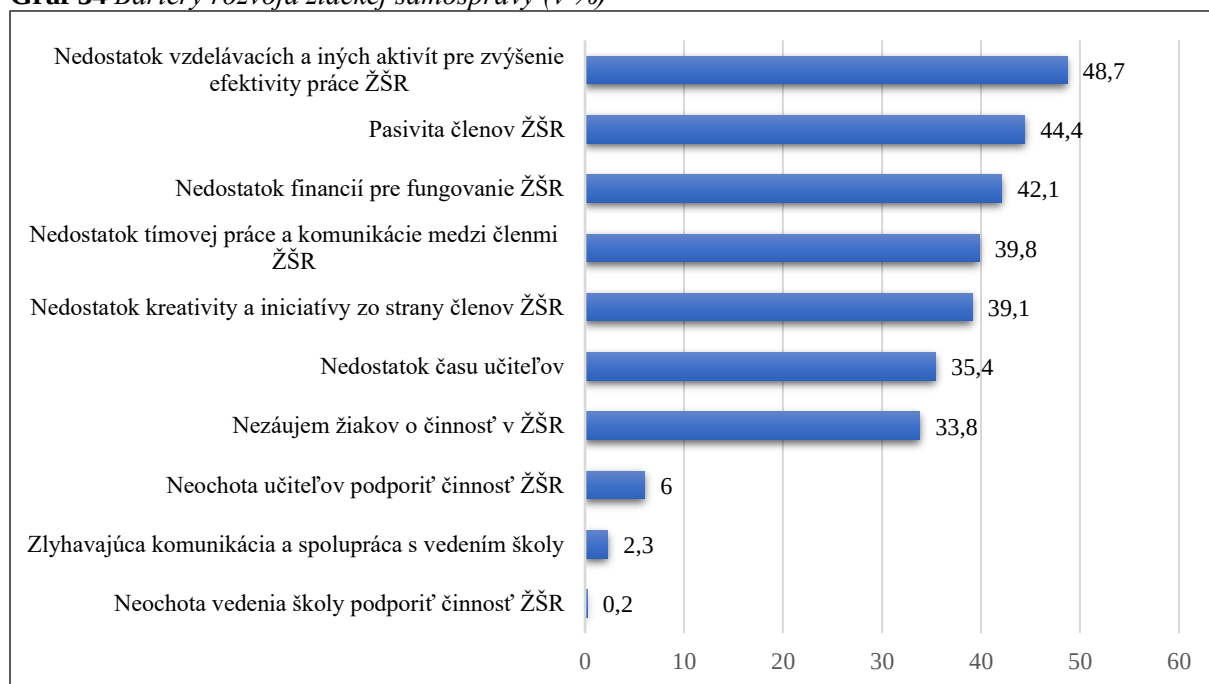
Z odpovedí riaditeľov v otvorenej otázke vyplynulo, že v dôsledku pandémie bola činnosť žiackych samospráv väčšinou pozastavená, nekonali sa zasadnutia, ani sa nerealizovali žiadne aktivity (67,4 %), alebo bola jej činnosť výrazne utlmená, realizovalo sa menej stretnutí, aj aktivít (32,6 %). Absencia činnosti vyplývala z nemožnosti osobných stretnutí, pandemických obmedzení pri realizácii aktivít, problémov technického charakteru, kedy sa nemohli on-line pripojiť všetci zástupcovia

tried alebo aj nezáujmu o činnosť v žiackej samospráve. Rovnako zaznievalo, že dištančná forma stretnutí nebola plnohodnotnou náhradou osobných stretnutí. Po obnovení prezenčného spôsobu vyučovania sa činnosť žiackej samosprávy v mnohých školách postupne obnovila. Z výsledkov ďalej vyplynulo, že žiacka samospráva počas pandémie nefungovala častejšie v základných školách (74,8 %; SŠ: 56,4 %) a podľa typu strednej školy v gymnáziách (71,9 %; SOŠ+KON: 51,9 %).

Bariéry rozvoja

Na záver dotazníka nás zaujímalo, či školy zaznamenali nejaké prekážky rozvoja žiackej samosprávy. Takmer polovica škôl uviedla nedostatok vzdelávacích aktivít pre žiakov (48,7 %). Významnými prekážkami sú aj pasivita členov (44,4 %), nedostatok financií pre jej fungovanie (42,1 %), nedostatky v komunikácii a spolupráci medzi členmi ŽŠR (39,8 %) a nedostatočná tvorivosť a iniciatíva (39,1 %). Približne tretina opýtaných potvrdila nedostatok času učiteľov (35,4 %) a nezáujem žiakov o činnosť v žiackej samospráve (33,8 %). Ako problematickú riaditelia škôl nevnímajú neochotu učiteľov, spoluprácu s vedením školy a neochotu podporiť činnosť ŽŠR (graf 34). Signifikantné rozdiely sa zistili pri niektorých bariérach podľa stupňa vzdelania, typu strednej školy, typu zriaďovateľa, počtu žiakov a podľa kraja.

Graf 34 Bariéry rozvoja žiackej samosprávy (v %)

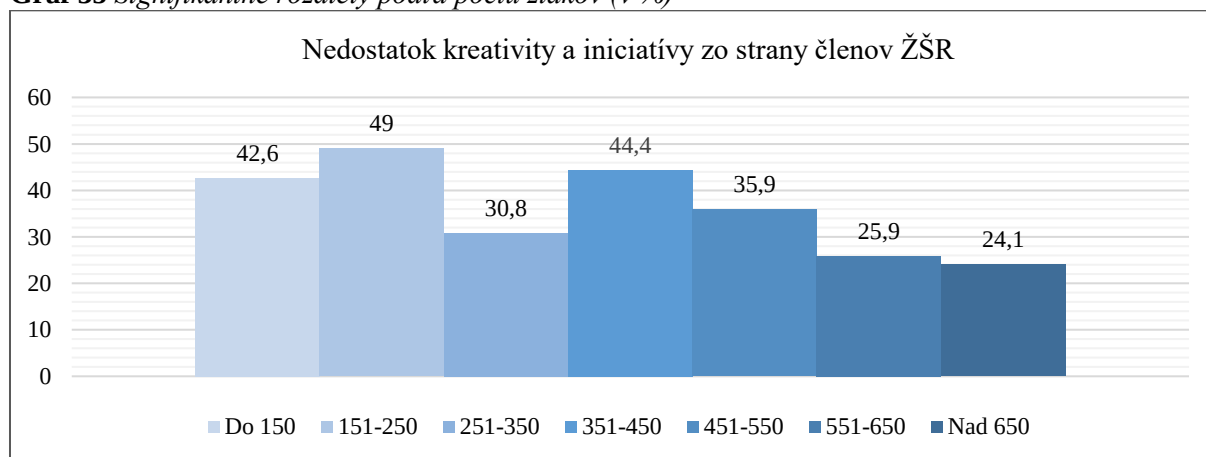
Poznámka: Dopočet do 100 % tvorí odpoveď „nie“; N=435.

V stredných školách je častejšie ako bariéra rozvoja žiackej samosprávy vnímaný nezáujem žiakov o činnosť v žiackej samospráve (42,5 %; ZŠ: 28,0 %), pasivita členov (51,1 %; ZŠ: 39,8 %) a nedostatočná spolupráca a komunikácia medzi členmi (46,6 %; ZŠ: 35,2 %). Naopak, v **základných školách** viac rezonoval nedostatok vzdelávacích aktivít (57,1 %; SŠ: 36,2 %) a nedostatok času učiteľov (39,1 %; SŠ: 29,9 %). Rozdiely

podľa typu strednej školy ukázali, že v gymnáziách je ako prekážka rozvoja žiackej samosprávy častejšie vnímaný nedostatok času učiteľov (45,0 %; SOŠ+KON: 25,4 %) a nedostatok vzdelávacích možností (55,0 %; SOŠ+KON: 30,6 %).

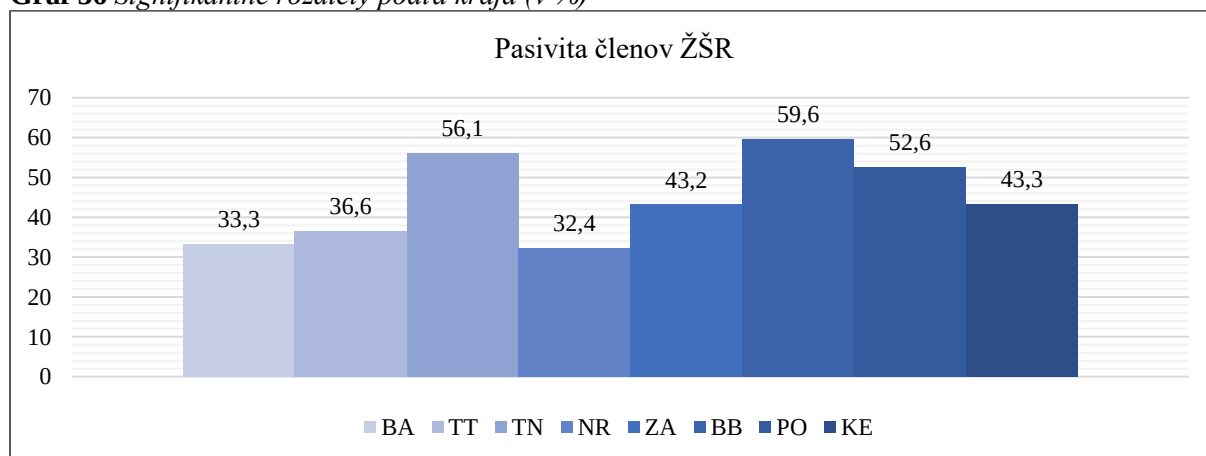
Významnosť rozdielov sa potvrdila aj **podľa typu zriaďovateľa**, a to pri nedostatku času učiteľov, ktorý viac deklarovali v cirkevných (66,7 %) než vo verejných a súkromných školách (obe po 33,3 %) a pri problémoch v spolupráci a komunikácii s vedením školy, opätovne výrazne viac zastúpené v cirkevných školách (12,5 %; verejné: 1,8 % a súkromné: 0 %). Na nedostatočnú kreativitu a iniciatívu zo strany členov ŽŠR viac upozorňovali riaditelia z menších než z najväčších škôl (*graf 35*).

Graf 35 Signifikantné rozdiely podľa počtu žiakov (v %)

Početnosť uvádzania pasivity členov žiackej samosprávy ako bariéry rozvoja bola diferencovaná **podľa kraja**. Výrazne bola zastúpená v Banskobystrickom (59,6 %), Trenčianskom (56,1 %) a Prešovskom kraji (52,6 %), naopak, najmenej v Nitrianskom (32,4 %), Bratislavskom (33,3 %) a Trnavskom kraji (36,6 %). Podrobné údaje uvádza *graf 36*.

Graf 36 Signifikantné rozdiely podľa kraja (v %)

V otvorenej otázke mohli respondenti uviesť aj **d'alšie prekážky rozvoja žiackej samosprávy** v ich škole:

- pandémie koronavírusu, pandemické opatrenia – nemožnosť realizovať osobné stretnutia členov ŽŠR ako aj plánované aktivity,
- nedostatok času žiakov – aj žiaci majú málo času, častokrát sa stretávajú cez veľké prestávky, znížená časová flexibilita, nezáujem pracovať po vyučovaní v škole, dochádzanie žiakov (obmedzenia vyplývajúce z cestovného poriadku), stredoškólači majú odborný výcvik vo firmách (sťažená koordinácia spoločných stretnutí), otázka ako často sa stretávať (po vyučovaní/počas vyučovania; týždenne/dvojtýždenne/mesačne),
- veľké zaťaženie žiakov povinnosťami – spôsobuje neskôr stagnáciu činnosti ŽŠR, potom je to skôr iniciatíva učiteľov ako žiakov,
- málo samostatnosti u žiakov – žiaci nie sú zvyknutí pracovať samostatne, potreba veľkej podpory zo strany učiteľov, neschopnosť dotiahnuť aktivity od začiatku do konca bez pomoci koordinátora,
- krátke funkčné obdobie členov žiackej školskej rady pri trojročných odboroch v strednej škole,
- nedostatok žiakov s potenciálom participovať v žiackej samospráve – v prípade vyššej miery zastúpenia žiakov so SZP v škole,
- funkcia koordinátora ŽŠR nie je platená – odmena za kvantum práce a voľný čas je nedostatočná, preto by bolo vhodné poskytnúť hodinovú dotáciu a plat, nezáujem učiteľov o poobedňajšiu činnosť s deťmi, ktorú im nikto nezaplatí,
- formálnosť fungovania žiackej samosprávy v základných školách, zmysel má možno pracovať so žiakmi vo vyšších ročníkoch
- nedostatočne stanovené kompetencie ŽŠR,
- nedostatok vzdelávacích možností pre členov ŽŠR v základných školách,
- veľký vekový rozdiel medzi žiakmi v osemročných gymnáziách – možno by malo zmysel mať dve ŽŠR – pre mladších a starších žiakov,
- charakter požiadaviek a návrhov žiakov – zamerané na výhody (napr. fajčenie na WC, chodiť mimo areálu školy, neprezúvať sa), aktivity zamerané na vzdelávanie, kultúru, alebo vlastné nápady ich nelákajú.

Závery a odporúčania pre prax

Výsledky prieskumu potvrdili, že vo väčšine základných a stredných škôl funguje žiacka školská rada. Dôležitú úlohu pri jej formovaní a fungovaní zohráva jej koordinátor, ktorý spolupracuje s väčšinou žiackych samospráv. Úroveň práce členov je hodnotená ako dobrá, prípadne priemerná, každý piaty oslovený si myslí, že je dokonca výborná. Až tri štvrtiny škôl so zriadenou žiackou samosprávou vníma jej jednoznačný prínos pre školu. Napriek tomu významná časť škôl sa stretáva s viacerými prekážkami, ktoré bránia rozvoju žiackej samosprávy v ich škole. Takmer polovica škôl uvádzala nedostatok vzdelávacích a iných aktivít pre žiakov pre zvýšenie efektivity práce ŽŠR. Významnými prekážkami sú aj pasivita členov, nedostatok financií pre jej fungovanie, nedostatky v komunikácii a spolupráci medzi členmi ŽŠR a nedostatočná tvorivosť a iniciatíva. Približne v tretine škôl potvrdili nedostatok času učiteľov a nezáujem žiakov o činnosť v žiackej samospráve. Na základe uvedeného navrhujeme:

- Zvýšiť informovanosť žiakov základných a stredných škôl o činnosti žiackej školskej samosprávy, či už formou pravidelne aktualizovanej nástenky, informáciami zo strany členov žiackej školskej rady, na triednických hodinách, krátkym vysielaním v školskom rozhlase, uvádzaním dôležitých informácií na internetovej stránke školy, sociálnych sieťach alebo iným, kladne pôsobiacim spôsobom (videá). Všetci členovia žiackych školských rád by mali rôznymi spôsobmi propagovať aktivity, ktoré realizujú, snažiť sa zvýšiť medializáciu svojej činnosti s cieľom skvalitniť ju a motivovať aj ostatných žiakov k lepšej spolupráci, záujmu o prácu a vyššiu aktivitu.
- Zmeniť obsah ustanovenia § 26 zákona č. 596/2003: doplniť funkciu koordinátora s možnosťou hodinovej dotácie a platu za jeho činnosť, spresniť práva a kompetencie ŽŠR, určiť systém financovania žiackeho samosprávneho orgánu, zmeniť striktné ustanovenie o počte členov, prípadne dať možnosť voľby názvu, zaviesť povinnosť vedenia školy vyjadriť sa k návrhom ŽŠR a zmeniť spôsob voľby členov.
- Zapojiť aspoň čiastočne do práce žiackeho samosprávneho orgánu aj žiakov z nižších ročníkov s cieľom zabezpečiť informovanosť žiakov o živote a problémoch školy.
- Rozvíjať spoluprácu členov žiackej školskej rady s ich rovesníkmi pracujúcimi v iných základných a stredných školách v blízkom okolí tak, aby mohli spoločne organizovať aktivity, navzájom si pomáhať a vymieňať skúsenosti.
- Viac propagovať činnosť žiackych školských rád v školách, kde ešte nie sú tieto samosprávne orgány tak, aby vedenie škôl, pedagógovia aj žiaci boli motivovaní k jej zriadeniu.
- Zvýšiť spoluprácu vedenia školy, koordinátora školskej rady a jej členov, navzájom sa informovať o problémoch vo výchovno-vzdelávacom procese s cieľom eliminovať ich a skvalitniť činnosť školy a žiackej samosprávy.

- Zvýšiť aktivitu členov žiackych školských rád najmä v školách, kde žiacka samospráva existuje len formálne a nezapája sa do činnosti školy.
- Motivovať členov žiackych samospráv k predkladaniu návrhov a pripomienok s cieľom zvýšiť kvalitu výchovno-vzdelávacieho procesu a zlepšiť vzájomné vzťahy medzi pedagógmi a žiakmi ako aj medzi žiakmi navzájom.
- Viac vytvárať a propagovať vzdelávacie podujatia určené pre členov žiackych školských rád a umožniť im absolvovať ich. Apelovať na vedenie školy, aby členom žiackej samosprávy umožnilo zúčastniť sa vzdelávania, získať nové kontakty a skúsenosti a pri ich aplikovaní do praxe skvalitniť činnosť žiackej samosprávy.

Literatúra

BIELIKOVÁ, M., PÉTIOVÁ, M., JANKOVÁ, M.: Školská samospráva ako forma participácie mládeže. Záverečná správa. Bratislava. CVTI SR 2017.

BIELIKOVÁ, M., PÉTIOVÁ, M., KIRIPOLSKÁ, N.: Školská samospráva a občianska participácia mládeže. Záverečná správa. Bratislava. ÚIPŠ 2012.

BOŠŇÁKOVÁ, M. a kol.: Žiacke školské rady ako jedna z foriem participácie mládeže na živote spoločnosti. Záverečná správa z výskumu. Bratislava. ÚIPŠ 2004.

DUGOVIČOVÁ, M. a kol.: Žiacka samospráva na stredných školách (koordinátor žiackej školskej rady). Záverečná správa z prieskumu. Bratislava. ÚIPŠ 2007.

MACHÁČEK, L.: Občianska participácia a volebné správanie študentov na Slovensku. Trnava. KP FF UCM 2010, ISBN 978-80-970360-0-3

MACHÁČEK, L.: Participácia študentov na samospráve stredných a vysokých škôl Slovenska. Bratislava. Iuventa 2005.

MACHÁČEK, L.: Participácia mládeže na samospráve školy. Bratislava. Iuventa 2006, ISBN 80-8072-052-5

Názov: ***Žiacka samospráva v základných a stredných školách***
Autorka: *Mgr. Mária Janková*
Jazyková úprava: *Mgr. Gabriela Aichová*
Vydavateľ a tlač: *Centrum vedecko-technických informácií SR, Bratislava*
Rok vydania: *2021*
Náklad: *200 ks*
ISBN 978-80-8240-015-4